

FORSKER FORUM

NR. 125 JUNI 1999

Nul overarbejds-kroner

Universitetsansatte kan ikke få overarbejdspenge, for man kan jo ikke kontrollere tiden til forberedelse eller forskning, siger Finansministeriet. Absurd siger Aalborgdekan

"Jeg skal da ikke afvise, at der engang var en professor, som sad hjemme i haven og 'forskede'. Men sådan er åbenbart den almindelige fordom om universitetslærere i Finansministeriet. Det er en fornærmende, upassende mistillid til universitetslederne – og en rystende mangel på indsigt i universiteternes forhold – at påstå, at arbejdet er 'ukontrollabelt'...", siger dekan Ole Prehn fra Aalborgs humanistiske fakultet.

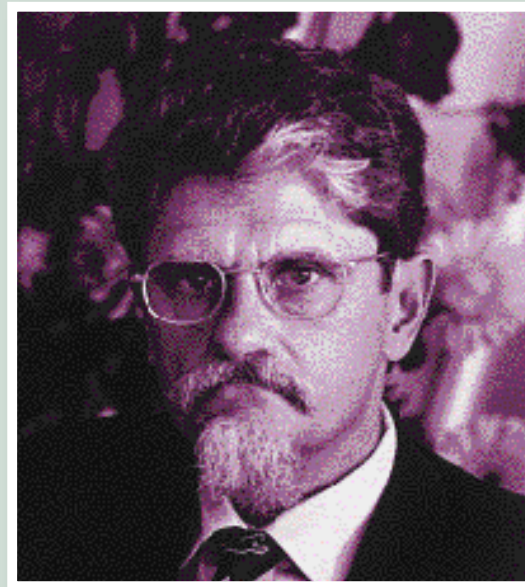
Som arbejdsgiver har han i to og et halvt år vantro måttet se på, hvordan Undervisningsministeriet og Finansministeriet har blokeret for, at han udbetalte overarbejdsbetaling til nogle medarbejdere, som igennem en periode på tre år var pålagt ekstra undervisning. I alt drejede det sig om 15.000 overarbejdstimer, som hovedsageligt var oparbejdet på nogle fremmedsprog-fag, hvor der ikke havde været kvalificerede ansøgere til adjunkt- og lektorstillinger.

Selv om det var beordret og aftalt mellem lærerne og dekanen, blokerede Undervisningsministeriet for udbetalingen. Ministeriet mener nemlig, at en universitetslærers arbejde ikke er 'kontrollabelt'. I praksis betyder den holdning, at læreren kun kan oparbejde overarbejde efter først at have haft 37 konfrontationstimer på en uge, konstaterer Aalborg-dekanen og fagforeningerne DM / DJØF. Nu skal tvisten prøves i en voldgiftssag i begyndelsen af juni.

Hvad med de ansatte i Finansministeriet?

Dekanen er godt frustreret, for ministeriernes holdning blokerer for, at han kan lede og fordele arbejdet på den bedste måde. Og han undrer sig over tankegangen hos DJØF'erne i Finansministeriet:

"Akademisk arbejde er ikke lige som samlebåndsarbejde, hvor man nøjagtigt kan kvantificere produktiviteten. Og mistænkeliggørelsen af

universitetslæreren er derfor ekstra absurd, for kontorchefen i Finansministeriet kan jo heller ikke kontrollere sine fuldmægtige. Chefen kan konstatere tilstedeværelse og uddele nogle opgaver. Men han kan ikke kontrollere, om de laves hurtigt eller langsomt..."

Mangel på logik

"Der er en rystende mangel på logik i Finansministeriets argumentation. Hvordan kan de på den ene side påstå, at alt er ude af kontrol og umuligt at kontrollere, og så på den anden side – sammen med AC's formand – begynde at snakke resultat-løn og udviklingskontrakter mm. på universitetet? Det hænger ikke sammen", konstaterer Ole Prehn.

For nogle år siden straffede Finansministeriet overarbejde. Nu priser Mogens Lykketoft overarbejdet, fordi det løser 'flaskehals-problemer', at nogle gør arbejdet. Og Finansministeriet har fået en overenskomst med 'fleksibilitet'. Men man undtager lige universitetsområdet, hvor der netop er nogle af de 'flaskehalse', som Lykketoft taler om:

"Det kan kun skyldes fordomme over for sektoren, for i penge vil overarbejdsbetaling ikke fylde ret meget. Man skal jo lægge mærke til, at såvel AaU som fagforeningerne er enige med Finansministeriet i, at merarbejde kun kan ske i særlige tilfælde", siger Aalborg-dekanen.

Han forstår ikke ministeriets totale afvisning, for hvis Finansministeriet endelig bevæges til at lave en lille åbning for merarbejde i sektoren, så kan det altså ikke bruges som løftestang for, at merarbejdsbetaling bliver en del af lønnen for den almindelige universitetslærer.

jØ

Tema: side 6-9

Krise på DTU 3
55 stillinger skal afvikles. I den værste situation kan man fyre og nyansætte samtidig, siger prorektor

Laboratorieulykker 4
Bedrift- og Sundhedstjenesten har set på sikkerheden på universiteterne

Aalborg: Ingeniørerne dominerer 10
I Aalborg er ingeniørerne gode til at arbejde sammen med den private sektor og det skaber problemer – for humaniora og samfundsvidenskab

Ekspertudvalg på aldersproblemet 13
Minister Trøjborg vil analysere – men kun på naturvidenskab

Mål-indsnævring 14-16
Det er farligt, når folk udefra ikke forstår, at universiteterne skal arbejde mod flere mål på samme tid. INTERVIEW

Værsgo': Budgetro 19
"Jeg vil gerne i Folketinget arbejde for, at der skal være budget-ro i den årrække, resultatkontrakterne løber", lover Socialdemokratiets Forskningspolitiske ordfører Lise Hækkerup i MÅNEDENS UNIVERS

TEMA: Arbejdstid

Overarbejdsbetaling 6
For en universitetslærer er det næsten umuligt at få overarbejdsbetaling. Nu skal rimeligheden i det prøves ved faglig voldgift

15.000 overarbejdstimer 7
• kan ikke betales ud på humaniora i Aalborg

Hvorfor vil Finansministeriet 8
• ikke forhandle arbejdstidsregler for universitetet – og hvorfor udbetales der næsten ikke merarbejdspenge? Spørgsmål til Lykketofts topforhandler

"Forskeren kan så koble sig op på DEF (Det Elektroniske Forskningsbibliotek), når børnene er lagt i seng, og når ethvert bibliotek forlængst er lukket"

(Undervisningsminister Vestager, POLITIKEN d. 22.4)

Medlemsblad for DM's universitetsansatte (ULA), DM's forskningsinstitutions ansatte, DJØF's undervisnings- og forskningsansatte (under Overenskomstforeningen), samt IDA's undervisnings- og forskningsansatte.

Bladets leder udtrykker fælles holdninger. Øvrige artikler i bladet er ikke nødvendigvis i overensstemmelse med afdelingernes synspunkter. Eftertryk er tilladt med tydelig kildeangivelse.

Redaktion:

Lektor Lise Lyck, DJØF
(ansv.hav. for dette nummer)
Lektor Lise Lyck, DJØF
Lektor Jens Heide, IDA
Lektor Carsten Y. Hansen, DM III
Journalist Jørgen Øllgaard (DJ)
Journalist Jan Vang-Lauridsen

Redaktionens adresse:

FORSKERforum
Lyngbyvej 32 F
2100 Ø

Telefon: 39 15 30 45 lok. 242
Fax: 39 15 32 64
E-mail: Joe@magister.dk

FORSKERforum

udkommer 10 gange om året.
Bladet udkommer den første uge i hver måned.

Næste deadline: 8. juni 1999

www.forskeren.dk

Øvrige adresser:

Dansk Magisterforening
Lyngbyvej 32 F
2100 Ø
Tlf. 39 15 30 45

Magistrenes Arbejdsløshedskasse
tlf. 39 15 39 15

DJØF
Gothersgade 133
PB 2126
1015 Kbh. K
tlf. 33 95 97 00

AAK – Akademikernes A-kasse
Nørre Voldgade 29
1358 Kbh. K
tlf. 33 95 03 95

IDA
Kalvebod Brygge 31-33
1780 Kbh. V
tlf. 3318 48 48

IAK
tlf. 33 18 49 00

Oplag: 8.000

Grafisk Produktion:

Poul Rømer Design
tlf. 33 13 39 32

Tryk: Nørhaven

Foto: Søren Hartvig
(hvor ikke andre er anført).

LEDER

Af lektor **LISE LYCK**, fmd. f DJØF's ufo

Marginalernes marginal

Overenskomsterne er nu indgået. Selv om enkelte dele af overenskomsten stadig mangler en konkret udmøntning, er tiden inde til en vurdering og debat og overvejelse af vores situation med henblik på næste overenskomstsituation. Nærværende leder skal derfor ses som et debatindlæg og som indledning til en sådan debat.

På det overordnede plan har **AC-konstruktionen** ved de seneste overenskomstsituationer ikke magtet at udvise en hensigtsmæssig grad af solidaritet og respekt for de interne vurderinger i de enkelte forbund. Dette har gjort det let for Finansministeriet at ændre overenskomstforholdene i forbund efter forbund i modstrid med lønmodtagernes arbejdsplads ønsker. Ved sidste overenskomst var det DJØF-interesserne, der "blev solgt ud", og tidligere har det været ingenørernes og lægernes interesser. Denne gang oplevede vi, at GL og DM trods skyhøj stemmeprocent og et overvældende antal nejstemmer, reelt var uden indflydelse på egne forhold.

AC-konstruktionen må nødvendigvis baseres på en musketer ed, hvis AC-konstruktionen skal være en lønmodtager og ikke en arbejdsgiver interesse.

Det indebærer, at de enkelte fagforbund må udvise en større og mere forpligtende interesse for helheden ved den kommende udtagning af overenskomstkrav. På udtagningstidspunktet bør det internt i AC afhandles, hvad der er minimumskrav i alle forbund. Denne interne afhandling bør være forpligtende for de enkelte forbund.

Undervisnings- og forskningsområdet er i AC repræsenteret via fagforbund og gennem UFU, et udvalg med rådgivningsstatus over for AC. I de enkelte fagforbud, måske lige med undtagelse af DM, har undervisnings- og forskningsområdet en marginal placering. At være marginalernes marginal er ikke attråværdigt, og konsekvensen aflæses i vore løn- og arbejdsforhold, jf. nedenfor.

I andre lande er denne marginalisering undgået ved den anden organisering af universitetsområdet. Blandt de eksisterende modeller synes især modellen i Norge interessant for Danmark. Det ville indebære **en model med dobbelt medlemskab i henholdsvis et fagforbund og i en universitetsforening (kartel)**.

En situationsbeskrivelse af vor sektor viser vor ringe indflydelse. Sammenlignet med statens lønstruktur er der især to problemfelter på vort område. Det drejer sig om de Phd.-studerendes lave løn og om de mange på den varigt lave lektor løn.

Phd-studerende bør eksempelvis overveje dannelse af en landsdækkende klub, der sammen med universitetsområdet kan styrke deres interesse varetagelse.

For lektorerne er problemet, at der ikke er et lønniveau svarende til lønrammen for specialkonsulenter i staten. Samtidig er antallet af professorer i Danmark alt, alt for lille i en international målestok. Det giver vanskeligheder ved at få EU forskningsmidler til Danmark og ved etablering af internationale forskernetværk, begge dele til skade for det danske samfund. På denne baggrund bør den norske model, hvor lektorer kan blive professor bedømt og professorer uden stillingsopslag påkalde sig særlig interesse.

Det bør også overvejes, om ikke der bør indføres en differentiering af professor indplaceringen fra lønramme 37 og op efter. Dette vil svare til den tyske model og vil kunne give professorer yderligere incitament til forskning.

Dette at være marginalernes marginal har også medført løse ansættelses- og arbejdsforhold, der er helt uacceptable for et velfungerende moderne samfund. For disse stillinger bør sondres mellem de områder, hvor universitetsområdet tilføres ønskværdige eksterne praksis relaterede færdigheder, og de områder, hvor stillingerne anvendes som en nødløsning i mangel af interne stillinger. Det sidstnævnte område bør betragtes som et afviklingsområde. Det er nødvendigt at erkende, at forskningsbaseret kvalitetsuddannelse koster penge og ikke kan bygge på et daglejer princip. Et videnssamfund kræver en oprioritering af universitetsområdet. I den forbindelse kan nævnes, at et land som Finland bruger ca. 3,5 % af BNP på området, dvs. ca. dobbelt så stor en andel som Danmark.

Endelig er der arbejdstiden, hvor det at være marginalernes marginal også viser sig. I alle de andre nordiske lande er der nu indført overtidsbetaling. Modellerne er forskellige, men udviklingen viser, at det må opfattes som en AC og fagforbunds sovepude, at overtidsbetaling ikke kan indføres i Danmark.

I Finland er der indgået aftale om en årlig arbejdstid på 1600 timer! Aftalen indebærer blandt andet også 3 timers forberedelse pr. konfrontationstime.

Jeg vil afslutte denne indledning til debat med at understrege, at positionen som marginalernes marginal hverken er til fordel for sektoren eller til gavn for en dynamisk samfundsudvikling. Det er derfor på tide, at der sker ændringer. Sektoren bør vise samfundssind ved at gå ind i en grundig og seriøs debat om, hvordan løn og arbejdsforholdene i sektoren kan gøres tidssvarende og egnede til at støtte den vidensudvikling i det danske samfund, der er afgørende for Danmarks fremtidige position.

Krise på DTU

55 stillinger skal afvikles på grund af lommesmarter på DTU.

De ansatte frygter fyringer ud fra grønthøster-metoden

”Sidste gang blev der ikke engang meldt overordnede kriterier ud. Ledelsen bad institutlederne om at se på, hvilke områder der bedst kunne undværes, og herefter forekom det tilfældigt, hvem der blev prikket. Denne gang vil vi gerne have en grundlæggende diskussion om kriterierne: Skal DTU helt nedlægge områder, eller skal vi igen benytte grønthøster-metoden, hvor man høster lidt overalt?”

Sådan lyder opslaget fra **fællestillidsrepræsentant for ingeniørerne på DTU, Lise Gerhard Olsen.**

Hun reagerer på, at DTU står foran at skulle skal skære 55 VIP-stillinger som følge af nedskæringer. Det kommer kun to år efter DTU's seneste fyringsrunde, hvor der blev sløjft 40 VIP-stillinger. I praksis betød det 13 fyringer, samt at mange blev tvunget på 'frivillige' aftrædelsesordninger.

Gerhard Olsen håber, at ledelsen er blevet klogere siden sidste gang, da de kørte en **lukket og topstyret procedure**. Det skabte en dårlig atmosfære på DTU, og de ansatte følte sig kørt så meget over, at de trak sig fra det centrale samarbejdsudvalg.

”I den allerværste situation kan det ske, at vi er nødt til at fyre og ansætte samtidig”.

Knut Conradsen,
prorektor DTU

Prorektor på DTU Knut Conradsen afviser kritikken: ”Planen bliver drøftet i samarbejdsudvalget. Vi vil fremlægge en række kriterier, som så vil blive diskuteret. Det diskuteres ganske åbent, og samarbejdsudvalget har al den indflydelse, som det med rimelighed kan ønske. Vi må prøve, at være mere omhyggelige i den måde, vi fremlægger tingene på, samt sørge for, at budskaberne bliver formidlet i rette tid. Og vi må sørge for ikke at tage ting for givet”, lyder Knut Conradsens bud på, hvordan en gentagelse af problemerne kan undgås. Han forklarer, at nedskæringsplanerne også blev drøftet i samarbejdsudvalget sidste gang.

Ifølge ledelsen på DTU skyldes den økonomiske krise bl.a. **vigende studenterøgning**, samt at DTU er blevet pålagt at betale 30 pct. af udgifterne til renoveringen af DTU's bygninger.

Dårlig ledelse?

Ifølge de ansatte var det et udtryk for dårlig ledelse, at DTU i årene op til den

Der er i forvejen tæt pakket i DTU's auditorier. Det bliver måske værre

seneste nedskæringsrunde i 1997 havde nyansat flere.

Gerhard Olsen mener også, at ledelsen har været lidt hurtig til at underskrive nye ansættelseskontrakter i den mellemliggende periode, men hun understreger dog, at flere af ansættelserne ikke er deciderede nyansættelser, men f.eks. videreførelser af adjunkturer.

Ifølge Knut Conradsen har der været 34 VIP-nyansættelser siden den sidste fyringsrunde. Han afviser, at nyansættelser kan tolkes som udtryk for en dårlig ledelse: ”Det er en uberettiget kritik. Det er klart, at når vi får en bevilling til Center for Kommunikation, Optik og Materialer, der er et nationalt satsningsområde, må en sådan bevilling modsvares med bl.a. nyansættelser. Og omvendt er det også klart, at andre ting vil være mindre vigtige. Men vi starter selvfølgelig ikke et sådant center med henblik på at fyre andre medarbejdere senere hen. Det siger sig selv”.

Han ryster også på hovedet over, at den forrige nedskæringsrunde siges at have fundet sted jævnfør grønthøster-metoden: ”Det er en helt grotesk påstand. Det var en reduktion, hvor måske halvdelen af institutterne var friholdt for reduktioner. Det er selvfølgelig ikke en grønthøster-metode. Der foregår en omhyggelig gennemgang af, hvilke områder der evt. kan nedlægges med mindst skade for DTU's almindelige formål”, siger han.

Flere fyringer?

Gerhard Olsen tror ikke, at fyringer kan undgås. Knut Conradsen regner derimod ikke med, at fyringer bliver nødvendige, men kan ikke garantere det: ”Nej, det kan man jo aldrig. Det afhænger af, hvordan vores økonomi bliver. Vi arbejder med at

ændre budgetstrukturen, fordi vi har en række behov for omlægninger af vores undervisning og forskning. Og de ændringer medfører et behov for at reducere personalerammerne. Den reduktion, formoder vi, kan foregå på en civiliseret og kontrolleret måde. Men der er ingen, der kan give garantier for noget som helst her i livet. Vi kan selvfølgelig ikke garantere, at der ikke kommer afskedigelser, men det er ikke vores forventning. Og hvis det skulle blive nødvendigt med afskedigelser, forventes dette kun at blive i beskedent omfang”, siger han.

Når Knut Conradsen ikke forventer fyringer, skyldes det bl.a., at DTU's aldersfordeling gør, at mange givetvis vil tage enten en 'frivillig aftrædelsesordning' (13 måneders løn) eller springe på en seniorordning (nedgang i tid og løn, mens DTU fortsætter med at indbetale pension svarende til fuldtidsansættelse).

Hyre/fyre-firma

Da Conradsen ikke kan garantere, at der ikke bliver tale om fyringer, men heller ikke vil indføre ansættelsesstop, medgiver han, at DTU kan komme i en situation, hvor man kan være nødt til at fyre og ansætte samtidig.

”I den allerværste situation kan det ske, at vi er nødt til at fyre og ansætte samtidig. Det er klart. Vi ville vanrøgte vores hverv, hvis f.eks. vi tillod Institut For Informationsteknologi at blive tømt for medarbejdere, hvis de skulle ønske at rejse. I en situation med økonomiske problemer, ville FORSKERforum heller ikke undlade at ansætte nye journalister, fordi de nuværende rejste, blot fordi man havde trykkere nok”, lyder afskedsalutten.

jø/vl

Usikre laboratorier

Sikkerheden halter meget på universiteternes kemiske laboratorier, afslører ny rapport fra Bedrifts- og Sundhedstjenesten. Rapporten fortæller om eksplosioner, sjud og mistede fingre

"En studerende stod og arbejdede med en opstilling, der pludselig skiltes ad, idet overtrykket fik en slange til at springe af. Lågen til stinkskalet var korrekt placeret, så slange og glasrør blot ramte ruden, uden at der skete yderligere. I et andet stinkskalet var en øvelse i gang. Her stod lågerne helt åbne, mens den studerende drak te ved pausebordet".

"I et andet laboratorium var der ingen personer, hverken udenfor eller i laboratoriet, da vi kom. Der var en gennemtrængende lugt i lokalet, som vi ikke umiddelbart kunne identificere. Efter et stykke tid kom en studerende fra et andet laboratorium for at hente noget. Han sagde, at det nok var bedst, at vi forlod lokalet, idet der var sket et spild af kemikalier, og lokalet var evakueret".

Sådan oplevede **Bedrifts- og Sundhedstjenestens (BST)** Institut for Organisk Kemi, DTU, da de besøgte instituttet som led i en undersøgelse af sikkerheden og arbejdsmiljøet på laboratorierne på fire universiteter, der netop er blevet offentliggjort. BST har haft DTU's Institut For Organisk Kemi, KU's Kemiske Institut, AAU Laboratorier For Miljøteknik Og Bioteknologi og DFH's Institut For Medicinalkemi under luppen.

På baggrund af observationerne konkluderer BST, at der er store sikkerhedsmæssige problemer på universiteternes laboratorier, hvor VIP'ere og studerende nedprioriterer sikkerheden til fordel for uddannelsernes faglige indhold. Det påpeges, at der blandt både VIP'ere og studerende findes flere med en basal mangel på viden om arbejdsmiljø; at lederne ikke tager tilstrækkeligt med initiativer til at styrke arbejdet, samt at den skriftlige sikkerhedsinformation, som institutterne har lavet, mange gange er usystematisk og upædagogisk. Rapporten er bl.a. lavet på basis af interviews med VIP'ere, laboranter og studenter, laboratoriebesøg samt indhentede ulykkesstatistikker.

Ulykkerne stod i kø på DTU

Det kan derfor heller ikke undre, at ulykkesstatistikken ikke ser god ud på universiteterne. DTU-instituttet har haft 14 ulykker siden 1994, hvoraf "en række af ulykkerne har været af alvorlig karakter, og det gælder for både studerende og ansatte". Eksplosionsagtig brand og stikflamme-eksplosion er blandt ulykkestyperne, der dog ikke fik 'katastrofale konsekvenser', men "i to tilfælde konstaterer instituttet, at når der ikke skete alvorlig personskade, skyldtes det held". Professorerne fra instituttet, David Tanner og Inge Lundt, i et vredt læserindlæg

i FORSKERforum (nr. 121) afviste ellers enhver kritik af sikkerheden. "Sikkerheden på instituttet er i fuld overensstemmelse med de regler, som DTU's sektion for Arbejdsmiljø og Arbejdstilsynet foreskriver", lød det lakonisk.

Kemisk Institut, KU, har i samme tidsrum haft 26 ulykker (samt en mindre række tilløb til ulykker og arbejdsbetingede lidelser). Fire af ulykkerne gik ud over studerende. "En af ulykkerne medførte tab af syn på det ene øje, snitsår i ansigtet, knækket tand og forslået ansigt. To medførte tab af fingre, og den sidste medførte snitsår". Derimod var de fleste ulykker, som gik ud over de ansatte, af mindre alvorlig karakter.

AAU's Laboratorier For Miljøteknik Og Bioteknologi's ulykkesstatistik er ikke tilstrækkeligt fintmasket, fastslår BST, mens de ryster på hovedet. AAU omtaler kun fire ulykker. DFH, Institut For Medicinalkemi, har ikke en ulykkesstatistik, men i perioden 1995-95 omtales ni ulyk-

ker samt en gruppeulykke. Ulykkerne har ikke haft alvorlige konsekvenser, selv om flere ifølge rapporten har haft potentialt til det.

Sjuskede studenter

Achilles-senen i laboratoriearbejdet er overvejende de studerende, fremgår det af rapporten. På alle evaluerede institutter gives beskrivelser af studerende, der har sjudet med sikkerheden. Det værste eksempel kommer fra Kemisk Institut, KU, hvor "der har været eksempler på studerende, der har været berusede eller leget med oppustede gummihandsker under øvelserne".

På AAU svinger laboranterne også pisken over de studerende. "De studerende har en noget lad holdning til at sætte sig ind i manualerne", lyder det. Konsekvensen er, at de studerende spinger uforberedte ud i at lave deres forsøg og tager manualerne trin for trin, efterhånden som de når gennem øvelserne. Dette gør det

Eksplodingsagtig brand og stikflamme-eksplosion har været blandt ulykkestyperne

naturligvis svært at tage de nødvendige sikkerhedsregler.

De studerende erkender også selv, at de tit sjusker med sikkerheden. Studerende på AAU forklarer, at de til daglig ikke tænker særligt meget på sikkerheden, da der normalt ikke er ulykker af væsentlig karakter, og det resulterer i en gradvist ringere sikkerhed.

Trods åbne stinkske og tedrikkeri i laboratorierne er der paradoksalt nok mindst selvkritik blandt de studerende på DTU. De giver udtryk for en høj grad af selvjustits. En selvjustits, som laboranterne ryster på hovedet ad. "Laboranterne påpeger, at de studerende med deres tendens til rod skaber en stor risiko for ulykker, og at det er problematisk, at de ikke er modtagelige for henstillinger", påpeges det i rapporten.

Og på Farmaceutisk Højskole springer de studerende eksempelvis tit sikkerhedskurserne over, da lærerne ikke gør en dyd ud af at krydse navnelisterne af, sådan

som det normalt gøres i gymnasierne og folkeskolerne.

Studerne kritiserer forholdene

Selv om studenterne kritiseres hårdt, er de generelt også selv meget kritiske over for sikkerheden på institutterne. Der mangler ordentlige instruktioner tidligt i studie- og undervisningsforløbet, VIP'erne fremstår ikke som ordentlige forbilder, da de somme tider også selv sjusker med sikkerheden, der er mangel stinkske og udsugning, og sikkerhedsinstruktioner er tit ikke er ordentligt præsenteret for de studerende.

Et andet central problem er ifølge de studerende også, at VIP'erne forvalter de formelle sikkerhedskrav/-regler meget forskelligt. På flere institutter er der et stort spring fra eksempelvis kravene om, at de studerendes forsøg skal kontrolleres af vejlederen under hele forløbet, mens det i praksis kun sker først i fasen, hvis overhovedet ...

Studerne uden for arbejdsmiljøloven

BST-rapporten kan indirekte læses som en kritik af, at de studerende ikke er underlagt arbejdsmiljøloven. På flere institutter er man ved at lave såkaldte arbejdspladsvurderinger (APV), men da de studerende ikke er underlagt arbejdsmiljøloven, inddrages deres arbejdsmiljø ikke. I rapporten kan man f.eks. læse om AAU, at "hvis APV havde omfattet studenterlaboratoriet, var der sikkert [flere] forhold, der var kommet på handlingsplanen". Endnu er det dog et åbent spørgsmål, hvor mange eksplosioner, der skal til, før undervisningsminister Margrethe Vestager åbner for, at de studerende skal under arbejdsmiljøloven.

På AAU forværres situationen af, at de studerende laboratorium er over tredive år gammelt og således temmelig oldnordisk, samtidig med at det ikke har tilknyttet en laborant. Endelig føler de studerende sig generelt for dårligt rustet til at lave et arbejde i laboratorierne.

På KU var tonen hos de studerende knap så hård, da forholdene i al væsentlighed er acceptable, selv om alting langt fra er perfekt.

Åbne VIP'ere

Ifølge rapporten, er underviserne på de kemiske institutter en bande gamle kynikere, der mener, at en rigtig kemiker maksimalt kan tælle til ni, når han skal bruge fingrene! Men de er generelt åbne over for de studerendes kritik af forholdene på laboratorierne og indstillet på at forbedre forholdene, hedder det ifølge rapporten også enstemmigt.

Men ridses der lidt i overfladens konsensus, fornemmes en let skjult kritik af 'sikkerhedshalløjsaet' – for at referere et studenterudtryk. Bureaukraterne fra BST, der ikke ved tilstrækkelig meget om kemi, skal ikke komme og bureaukratisere sikkerheden, for så et det umuligt at opretholde interessen blandt unge studerende, hviskes der i hjørnerne af laboratorierne.

VL

Overarbejdsbetaling

Universitetslæreres arbejdstid er ikke 'kontrollabel' – derfor kan de ikke have 'overarbejde', mener Finansministeriet og Undervisningsministeriet. Ministerierne blokerer for udbetaling af merarbejdspenge for pålagt overarbejde, lyder det fra Aalborg Universitet.

Nu bliver fortolkningen endelig afgjort i en faglig voldgift

En universitetslærer kan kun have overarbejde, hvis han eller hun først har 37 konfrontationstimer til undervisning - og derefter har flere konfrontationstimer eller noget pålagt administrationsarbejde.

I det tilfælde kan der udbetales 'merarbejdsbetaling'. Så kontant kan den holdning sammenfattes, som Undervisningsministeriet og Finansministeriet anlægger i den voldgiftssag, som DM og DJØF har anlagt for at få fortolket reglerne om overarbejde i universitetssektoren. Og fagforeningerne bakkes helt op af Aalborg Universitet, hvor en konkret sag har provokeret hele fortolkningstvisten. Det humanistiske fakultet havde opsparret 15.000 overarbejdstimer over en tre-årig periode, og dem ville dekanen have afhandlet ved et engangsbeløb til de implicerede lærere. Det blokerede Undervisningsministeriet imidlertid for.

Arbejdsgiverne – og det er ikke universitetsledelserne, men ministerierne – forfægter det synspunkt, at tilrettelæggelsen af arbejdet ved universiteterne foregår på en sådan måde, at det ikke er muligt at kontrollere den tid, som den ansatte bruger til forberedelse af undervisning samt til forskning. Og idet denne tid ikke er 'kontrollabel', kan der ikke udbetales merarbejdsbetaling.

Og ministeriet vil heller ikke acceptere lokale normer for undervisningsforberedelse eller forskning som grundlag for en beregning af arbejdstiden. Normer er nemlig kun et arbejdsredskab og ikke udtryk for en reel arbejdsbelastning, fastslår arbejdsgiverne.

Ministerierne i skyttegravnen

Med disse påstande har ministerierne – ved hjælp af statens advokat, kammeradvokaten, gravet sig så langt ned i skyttegravene, at det er svært at se, hvordan kampen om fortolkningen af arbejdstiden skal ende. Ved at grave sig længere ned i skyttegravnen har ministerierne samtidig udstillet det absurde i en sag, som man har trukket i langdrag siden efteråret 1996. To overenskomstperioder er gået siden, og i den sidste har arbejdsgiverne tilmed nægtet at inddrage sektorens overarbejdsproblematik i en overenskomsts-løsning.

Ved at fortolke reglerne sådan, at hverken undervisningsforberedelse eller forskning er 'kontrollabel', nægter man at anerkende, at der overhovedet kunne være et problem i den praktiske hverdag på universiteterne. I praksis kan der således ikke udbetales merarbejdspenge på universiteterne. Det siger ministerierne dog ikke erkende – tværtimod fastslår disse,

at det med påstanden ikke hævdes, at arbejdet ikke udføres - eller at der endog kan være meget af det. Men ministeriernes påstand er blot en lakonisk konstatering af, at "udførelsen af disse arbejdsfunktioner har en sådan karakter, at der almindeligvis ikke kan foretages kontrol", som det hedder i proceduren.

Principiel sag

Voldgiftssagen er en udløber sagen i Aalborg. Voldgiftssagen er imidlertid ikke lagt op som en konkret stillingtagen til, om Aalborg-dekanen havde ret til at udbetale overarbejdspenge – selv om sagens udfald vil have betydning i det nordjyske.

DM's og DJØF's generelle ærinde med sagen er at få fastlagt de principper, som gælder for merarbejde på universitetet. Fagforeningerne mener, at det er i strid med overenskomsten, når ministeriet fastholder, at al forberedelse og forskning skal holdes ude fra beregningen af antallet af brugte arbejdstimer. DM/DJØF vil

For universitetsansatte gælder særlige regler, før der undtagelsesvist kan udløses merarbejdsbetaling. Merarbejdet skal være pålagt, og "såvel merarbejdets som det normale arbejdes omfang" skal være "kontrollabelt". Godtgørelsen kan dog kun ydes for tjenstligt merarbejde, som er pålagt den ansatte i henhold til særlig ordre eller har været en forudsætning for den forsvarlige varetagelse af tjenesten".

(Overenskomst for akademikere i staten)

derfor gerne have afklaret, hvornår der rent faktisk kan udbetales merarbejdsbetaling.

Fagforeningerne kræver, at Finansministeriet anerkender, at såvel den faktisk anvendte tid til undervisningsforberedelse og til forskning indgår i beregningen af det normale arbejdes og eventuelt merarbejdes omfang, og at normer og institutionsaftaler indgår i udregningen.

I den sammenhæng er det ganske interessant, at kammeradvokaten – som argument for, at der ikke kan finde 'merarbejde' sted på universiteterne - har henvist til, at der i praksis stort set ikke udbetales merarbejdsbetaling på universiteterne. Til støtte for den påstand har kammeradvokaten fundet frem til, at der på

hele KU kun blev udbetalt 159.689 kroner i overarbejdsbetaling til fire lektorer i 1997.

DM / DJØF stillede så modspørgsmålet om hvilke forudsætninger, der ligger bag udbetalingen i de konkrete tilfælde. Der kan altså udbetales overarbejdspenge, og man må tilmed gå ud fra, at man i disse tilfælde har beregnet de pågældendes forberedelses- og forskningstid.

Men kammeradvokaten har ikke ønsket at udtale sig om hvilke principper, der har ligget bag de pågældende sager.

Finansministeriets undvigelsesmanøvrer

Sagen forekommer Aalborg-dekan Prehn absurd, idet såvel AAU som fagforeningerne er enige med Finansministeriet i, at merarbejde kun kan finde sted i særlige tilfælde. En anerkendelse af, at der finder merarbejde sted, kan altså ikke bruges af DM / DJØF som løftestang for, at merarbejde skal være en 'normaltilstand' for den almindelige universitetslærer.

Alligevel har Finansministeriet ikke villet vise nogen som helst imødekommethed i sagen, men har tværtimod forsøgt "at finde en formalistisk måde at undgå en konkret stillingtagen i sagen", konstaterer fagforeningernes advokat bitert.

Heri indgår den finurlighed i sagen, at AAU og fagforeningerne står sammen om deres fortolkning mod Undervisningsministeriet og Finansministeriet. Aalborgs dekan og rektor mener, at man har opfyldt betingelserne for udbetaling, bl.a. at merarbejdet er pålagt og skal være kontrollabelt. Ministerierne mener imidlertid ikke, at AAU er i stand til at "konstatere omfanget af den enkelte forskers arbejdspræstation", som det hedder.

AAU mente også, at kompetencen til at vurdere merarbejds spørgsmål var lagt lokalt ud til universitetet. Det var Finansministeriet ikke enig i, idet administrationen af merarbejde er uddelegeret af Undervisningsministeriet til universiteterne. Undervisningsministeriet havde altså ret til at blokere for udbetalinger, mente man i Finansministeriet.

Endelig har Finansministeriet prøvet at undgå en faglig voldgift om sagen ved at hævde, at tvisten ikke bare var et fortolkningsspørgsmål, men et overenskomsts-spørgsmål. Og man kan jo ikke føre overenskomstsforhandlinger ved en voldgift, lød det.

Men nu er det altså blevet en sag – om Finansministeriet vil det eller ej.

15.000 overarbejdstimer

– kan ikke betales ud på
humaniora i Aalborg

Det humanistiske fakultet havde over en periode på tre år opbygget en overarbejdsbukkel. Det havde ikke været muligt at besætte fem-seks stillinger, fordi der ikke var kvalificerede ansøgere. For at afvikle undervisningen på disse fag havde dekanen beordret merundervisning til nogle lærere. Det var efterhånden blevet til en total på 15.000 overarbejdstimer, og da der ikke var mulighed for afspadsering, ville dekanen gerne have dem afviklet ved en engangs-afregning med de enkelte lærere. Det ville koste 2,8 mio. kr.

De enkelte lærere havde haft mellem 100-1432 timers merarbejde. Læreren med de 1432 timer havde næsten oparbejdet et helt arbejdsår (1680 timer). Den skulle købes ud til den lave timetakst på 190 kr., hvor overarbejde normalt koster halvanden gang så meget som normalt-lønnen, dvs. 375 kr. pr. time. Nu skulle belønningen for den mest arbejdsomme derfor tælle 270.000 kr. ekstra på lønkontoen.

Sådan så dekan Ole Prehns regnestykke ud i oktober 1996. Dekanen var helt klar over, at der var tale om en engangsforeteelse.

Regler for merarbejde

Dekanen gik ud fra, at aftaler om og afregning af merarbejde var en sag, som fakultetet selv kunne afregne. Det var jo Aalborg Universitet selv, som betalte af opsparingen.

Dekanen kendte godt overenskomstens ordlyd om, at overarbejdsbetaling kun kan falde, hvis ”merarbejdet er pålagt (...) og såvel merarbejdet som det normale arbejdes omfang er kontrollabelt”. Han gik ud fra, at timeløns-cirkulæret (fra 1991) gav rammen for at udbetale merarbejdspenge.

Han havde sågar opstillet forskellige kriterier for, at ’undervisningsrelateret merarbejde’ kunne blive vederlagsberettiget. Hovedkriteriet var, at de ansatte havde passet deres forskning, samtidig med at de har haft overtallig undervisning. Det er samtidig en forudsætning for udbetaling, at der ikke er udsigt til, at overtiden kunne afspadseres inden for en rimelig nær fremtid. Han krævede også af institutlederne, at disse skulle redegøre for, hvorvidt der var tale om ’merarbejde’ eller ej, samt hvorvidt der havde været tale om ’aftalt merarbejde’ i en eller anden form.

Således var alt i den skønneste orden, troede dekanen.

Skal universitetslærere til at stemple ind og ud?

Undervisningsministeriet blokerede

Imidlertid havde Undervisningsministeriet fået nys om sagen, og de meddelte i et brev af 31. oktober 1996, at udbetalingen straks skulle bremses, idet AAU slet ikke havde hjemmel til at foretage udbetalingen. Og i januar 1997 faldt så bomben: ”Da den arbejdstid, ansatte anvender til bl.a. forskning og undervisningsforberedelse, ikke er kontrollabel, kan denne tid ikke medgå ved beregning af eventuelt merarbejdes omfang”.

Sagt lige ud: Kun mere end 37 konfrontationstimer om ugen kan udløse merarbejdsbetaling. Den fortolkning kunne fagforeningerne ikke acceptere, og sagen overgik derfor til det fagretslige system, hvor Finansministeriet blev den direkte modpart.

Finansministeriet: Normer tæller ikke

Dekan Ole Prehn er godt harm i dag, og han må helt ud i motivforskning for at finde forklaringer på Undervisningsministeriets og Finansministeriets stejle fortolkning:

”De må jo leve med en indgroet fordom om, at universitetslærere går og passer sig selv: ’De laver ikke ret meget, og arbejdsgiveren har i hvert fald ikke styr på, hvad de laver’. Det er helt på linie med fordommen om skolelæreren, der går hjem kl. 14 – og så laver han ikke mere.”

Men institutlederen ved godt, hvad en universitetslærer laver. Arbejdspresset er så stort, at det er svært ikke at lave noget! Der er normer for, hvad der skal laves. ”Og vi skal hele tiden dokumentere publicering, forskningsvognning, evaluering, udviklingskontrakter med resultatmål osv.”, siger dekan Ole Prehn, som har fulgt sagen på nærmeste hold.

Finansministeriet har også fremhævet, at **’normer’ kun kan bruges som et internt arbejdsredskab for lederen. Men det kan ikke tages som udtryk for en arbejdsbelastning.**

”Det lyder i mine ører som en påstand om, at normerne er for gode! Men det er jo præcis en ledelsesopgave at lave den vurdering. Og her er vi så ressourcepresede, at vi ikke går og sjasker med ressourcerne. Der er da heller ikke en norm, som passer på en bestemt opgave; der er meget differentierede normer for forskellige typer undervisning ...”

Krav om tilstedeværelse har Aalborg Universitet allerede indført i en eller anden form. I stillingsopslag står der således, at der forventes ”daglig tilstedeværelse”.

Arbejd efter reglerne?

”Hvis DM / DJØF taber denne sag, markerer det over for de ansatte, at vi ikke giver betaling for overarbejde. Indtil nu har det hørt til arbejdet – og det har flere undersøgelser også påvist – at der hører en vis grad af ’gratisarbejde’ til jobbet. Men det bliver stadfæstet som reglen, hvis Finansministeriet får medhold i. Så har vi som ledelse svært ved at motivere til den ekstra indsats, som er nødvendig i særlige situationer”, siger Ole Prehn. ”Så kan jeg kun anbefale de ansatte at begrænse arbejdstiden til 37 timer og ikke påtage sig noget som helst overarbejde, uden at det helt klart – og skriftligt – er aftalt, hvordan det afvikles i form af afspadsering eller lignende”.

Hvad sker der på universiteterne, hvis lærerne begynder at ’arbejde efter reglerne’, dvs. møder 9-16, laver dagskemaer, takker nej til ekstraundervisning, kun udfører den administration, som hører til deres personlige arbejde, insisterer på at få forsknings-tid inden for arbejdstiden o.lign.?

”Så får vi fandens svært ved at gennemføre vores undervisning. Dagligdagen på nogle fag kommer kun til at løbe rundt, hvis vi bruger endnu flere deltidslærere, hvis vi kan få dem. Og det må vi jo heller ikke, for undervisningen skal jo være forskningsbaseret”.

jø

Ni spørgsmål til Lykketofts folk

Hvorfor ville Finansministeriet ikke forhandle arbejdstids-regler på universitetet ved den seneste overenskomst?

Og hvorfor udbetales der næsten ikke merarbejdspenge i universitetssektoren?

FORSKERforum har spurgt kontorchef Marianne Brinch-Fischer, som er Finansministeriets specialist på universitetsområdet

1 *Finansministeriet afviste fuldstændig krav om universitetslærernes arbejdstid ved den seneste overenskomst. Der blev henvist til, at arbejdstiden ikke er "kontrollabel" og at tidsregistrering dermed ikke kan realiseres. Er konsekvensen af Finansministeriets fortolkning ikke, at der kun kan oparbejdes overarbejde efter afvikling af de første 37 konfrontationstimer – eksklusive forberedelsestid?*

"Spørgsmålet er ikke til at svare på, for Finansministeriet kan ikke sige præcist i hvilke konkrete situationer, der kan ydes merarbejdsbetaling. Overenskomstens regler er imidlertid helt klare, nemlig at merarbejde er en undtagelsesforbeholdelse, som kun kommer i anvendelse under bestemte forudsætninger, nemlig reglen: at merarbejdet skal være pålagt, og at 'såvel merarbejdets som det normale arbejdes omfang' skal være 'kontrollabelt' ..."

2 *Er det ikke en fastlåst situation, når Finansministeriet på den ene side nægter at forhandle arbejdstiden – og på den anden side nægter universiteterne at udbetale overarbejdspenge?*

"Nej. Sådan er det ikke. Der udbetales jo faktisk merarbejdspenge, selv om det ikke er ret meget. Sektoren har forhold som svarer til arbejdets organisering. Og Finansministeriet mener, at overenskomstreglen skal overholdes: Merarbejde skal altså både være beordret og kontrollabelt ..."

3 *Er det sandsynligt, at der slet ikke findes nogle ud af 4500 lektorer / professorer i Danmark, som har et pålagt merarbejde, som de ikke kan afspadsere?*

"Universiteterne har organiseret og tilrettelagt arbejdet på en bestemt måde, og reglerne er tilpasset disse særlige forhold – at arbejdet for eksempel ikke kan kon-

trolleres som en administrativt ansat fuldmægtigs. Det er i høj grad er op til de ansatte selv at organisere deres arbejdstid. Overenskomstmæssigt er der så lagt en forudsætning ind om, at det foregår så det svarer til et fuldtidsarbejde – hverken mere eller mindre.

Vil man have en anden organisering og åbne op for arbejdstids-registrering, så står tingene anderledes. Men hvordan det kan foregå, vil jeg nødig gøre mig klog på".

4 *Der findes forskellige tidsregistreringer, som viser, at mange universitetslærere har en arbejdstid på 40-45 timer. Det betyder vel, at der laves en del 'gratisarbejde' i sektoren, og det skal staten vel betale for?*

"Spørgsmålet kan heller ikke stilles sådan op. Som nævnt er der en høj grad af frihed til selv at organisere arbejdet ud fra de forhåndenværende betingelser. Og i øvrigt kender jeg ikke til de nævnte undersøgelser af arbejdstiden".

5 *Statistikken fortæller, at 5,6 pct. af lønsummen i selve Finansministeriet (med ca. 200 medarbejdere) er overarbejdsbetaling. I Undervisningsministeriet er det samme tal 2,6 pct. Til sammenligning er overarbejde kun 0,2 pct. af lønsummen på Københavns Universitet.*

Hvad er disse forskelle udtryk for?

"Det er svært at sige noget om. De kan være udtryk for forskellige regler. I ministerierne må jeg gå ud fra, at de udtryk for at man har en forskellig merarbejdsbelastning. På universiteterne har man særlige regler, som betyder, at merarbejdsbetaling kun kan forekomme undtagelsesvist. Det udtrykker tallene jo også ...".

6 *Finansministeriet har sagt, at lokale normer for fx undervisningsforberedelse kun er et arbejdsredskab og ikke et udtryk for en reel arbejdsbelastning. Hvilken status har håndfaste, skriftlige normer for den*

tid, der går til undervisningsforberedelse / forskning?

"Vi har nu engang nogle regler i overenskomsten, som skal overholdes. Og normer ændrer ikke uden videre arbejdets organisering. Vi har således ingen planer om liberalisering på det felt.

Det er en sektor med stor fleksibilitet ..."

7 *Burde ministeriet ikke lade det være op til den lokale universitetsledelse at håndtere overarbejde?*

"Finansministeriet har ikke det konkrete og indgående kendskab til, hvordan arbejdet foregår og organiseres på universiteterne, så vi kan sige noget om undtagelsesbestemmelsens konkrete anvendelse, men overenskomstens regler skal naturligvis følges.

Myndighed til at sanktionere udbetaling af merarbejdspenge har universiteterne. Næste led er så Forskningsministeriet, de har det direkte institutionsansvar. Og det er så Finansministeriet, der administrerer reglerne.

Men jeg vil da gerne pege på at der med det nye lønssystem er skabt mulighed for at honorere en særlig indsats – haft en belastende opgave – ud fra skønsmæssige principper".

8 *Vil Finansministeriet acceptere overarbejde, hvis der etableres faste rammer for arbejdstiden, fx i form af tilstedeværelsespligt?*

"Det kommer an på, hvad Forskningsministeriet vil acceptere. Men tilstedeværelse i sig selv gør jo ikke arbejdet 'beordret' og 'kontrolleret'. Det kan da godt være, at nogle sidder og forsker umådeligt, men det er nu engang vilkårene i den sektor. Det er et af valgene, når man skal vælge karrierevej".

9 *Opfatter Finansministeriet fortolkningen som et problem – eller lever ministeriet fint med de vilkår, som hersker?*

"Vi kan leve med reglen som den er ...".

Seminarielærerne kan

Seminarierne har indgået en aftale, som åbner mulighed for, at der kan aftales forberedelsesnormer, akkorder o. a. med ledelsen. Og disse normer kan der tælles timer – og merarbejde – på.

I praksis betyder den, at seminarielærerne i gennemsnit hentede 5.194 kr på overarbejde i 1998. Det svarer til 1,7 pct. af lønnen.

I seminarierens vejledning hedder det i lighed med universiteternes, at både det normale arbejdes omfang og merarbejdet skal være kontrollabelt. Og så står der: *"Dette vil kun være tilfældet, hvor rektor/ledelsen i vidt omfang tilrettelægger den enkelte lærers arbejdsopgaver og tiden hertil. Arbejdet kan f.eks. styres via mødelister, tjenestelister eller fordeling af tid til opgaver"*.

Arbejdstidsbestemmelserne udfyldes de fleste steder igennem faste lokale aftaler mellem tillidsrepræsentant og ledelse. Aftalerne fastlægger f.eks. hvor meget arbejdstid en undervisningslektion (incl. forberedelse) udløser, ligesom de typisk fastlægger hvor meget arbejdstid der udløses ved deltagelse i forskelligt pædagogisk-administrativt arbejde. Endvidere fastlægger aftalerne typisk rammerne for fordelingen af de 1680 årlige arbejdstimer mellem tid til undervisning, administration og udviklingstid m.v.

På baggrund af aftalerne foretager seminarierne typisk standardiserede opgørelser over arbejdstiden som danner baggrund for eventuel udbetaling af merarbejdsbetaling, hvis de 1680 arbejdstimer årligt er væsentligt overskredet. Nogle steder sker registreringerne løbende og andre steder over længere tidsforløb, fortæller **formanden for DM's seminarielærere, Nils-Georg Lundberg**.

"Men hvorfor kan seminarielærere få merarbejdsbetaling mens universitetslærere ikke kan, lyder spørgsmålet så til Finansministeriet.

"På seminarierne er arbejdet organiseret på en anden måde. Men vi ville da gerne indføre universitets-reglen på seminarieområdet. Omvendt vil vi ikke være med til at indføre seminarieforhold på universitetsområdet ...", svarer forhandlingschef Marianne Brinch-Fischer.

Ja til professionsbachelor

Merithøring i Folketinget d. 11. maj

"Bachelortitlen er et kvalitetsmærke, som signalerer nogle særlige kvalifikationer. Det betyder, at vi får professionsbachelorer", sagde Undervisningsministeren Margrethe Vestager. Hun holdt dermed distance til et stormløb fra adskillige mvu'ere - mellemuddannelser: sygeplejesker, pædagoger, lærere m.fl. - da hun var vært for et høringsmøde om .

Ministerens understregede, at der ikke er tale om en "forskoletil" til en universitetsuddannelse. Professionsbachelorerne skal ikke have direkte adgang til universiteternes kandidatuddannelser. Det vil fortsat være universitetets vurdering, om den enkelte kan optages.

Ministeriet er nu i gang med at få oplyst, hvilke broygningsforløb til universitetsoptagelse, der er mest hensigtsmæssige. På konferencen blev ministeren kraftigt advaret mod, at det skulle ske som åben uddannelse og efter selv-betaling. FORSKERforum erfarer, at Undervisningsministeriet arbejder ud fra en godkendelsesmodel, hvor professionsbacheloren er en mellemlang videregående uddannelse, hvor det faglige niveau i princippet modsvarer universitetsbachelorens faglige niveau, om end der er tale om forskellige kvalifikationsprofiler. Blandt de kriterier, som professionsbachelor-titlen skal opfylde, er:

- metodisk og teoretisk opgradering, der afspejler mvu'ernes professionsorientering
- oprustning af lærernes fag-didaktiske og pædagogiske kvalifikationer
- obligatorisk praktik, så praksisnærheden fastholdes
- systematiseret forskningstilknytning til relevante forskningsinstitutioner
- udviklingsbaseret med afsæt i uddannelsernes omgivende samfund.

(Kilde: Notat om professionsbachelor-konceptet, Undervisningsministeriet 19. maj)

Universitetslæreres tidsforbrug

- skal afdækkes i spørgeskema-undersøgelse

"Hvor mange timer skønner du, at du personligt brugte til ansøgninger om forskningsprojekter i 1998-99?"

Sådan lyder et af de spørgsmål, som nogle af DM's universitetslærere vil blive præsenteret for inden for den næste måned. Spørgsmålet er en del af en spørgeskemaundersøgelse blandt afdelingens medlemmer, som skal søge at blotlægge arbejdsugens længde og dens fordeling på forskellige opgaver (undervisning, forskning, administration), og ganske specielt vil der blive fokuseret på tidsforbruget til at skrive ansøgninger om støtte til forskningsprojekter.

Et hovedtema ved OK-99, som blev vedtaget hen over hovedet på os, drejede sig om arbejdstid. DM's Universitetslæreres krav på dette område blev totalt afvist af arbejdsgiverne. Den flexibilitet i arbejdstiden, som er blevet indført ved OK-99, og som kompenseres ved de ekstra feriefri dage, gælder ikke på undervisningsområdet. Universitetslærernes problemer med ikke at få anerkendt den stigende arbejdsbyrde tages ikke alvorligt. Vi oplever selv, hvordan nye arbejdsopgaver optager mere og mere af vores tid på bekostning af forskningen. Forskningen bliver en residual som udføres ved et stadigt større ubetalt merarbejde.

Og ikke nok med det; fordi balancen mellem universiteternes basismidler og projektmidler, der skal ansøges om, er forskudt kraftigt til fordel for sidstnævnte, bruges der mere og mere tid til at skrive ansøgninger. Dette tidsforbrug opfattes måske ikke altid som fornuftigt, og måske var det bedre anvendt til at udføre forskningsopgaver. Heller ikke dette problem tages alvorligt af modparten.

For at kunne diskutere disse problemer er det vigtigt, at vi kan præsentere modparten for en solid dokumentation over omfanget af ubetalt merarbejde og fordelingen af arbejdstiden på forskellige opgaver.

Undersøgelsen – som er igangsat af DM's universitetslærerafdeling - laves i samarbejde med Gallup, som udtager et tilfældigt udsnit af medlemmerne, der vil få tilsendt et spørgeskema. Gallup vil også foretage databehandlingen og præsentere resultaterne i en anonym form.

Vi vil gerne opfordre dem, der modtager et spørgeskema, til at bruge den nødvendige tid til at udfylde skemaet. Det er vigtigt, at alle, der modtager spørgeskemaer, også udfylder disse, således at vi kan få den solide dokumentation, som er nødvendig for at belyse omfanget af det ubetalte overarbejde, tidsforbruget til

undervisning, ansøgning om midler til egen forskning og administration af disse midler. Kun med en troværdig dokumentation kan vi gøre os forhåbning om at blive taget alvorligt og få modparten til at indse, at en løsning af arbejdstidsproblemerne inden for vores område er nødvendig.

Resultatet af undersøgelse vil blive udførligt omtalt i FORSKERforum blive brugt som dokumentation af problemernes omfang over for modparten. Resultaterne vil også blive brugt som baggrund for en intern diskussion om, hvilke krav vi skal stille for at få mere tålelige arbejdsforhold: Hvordan vil kommer det ubetalte merarbejde til livs, hvordan vil undgå at blive presset til at præstere mere og mere undervisning. Og frem for alt: Hvordan vi får tilstrækkelig tid til at forske i den betalte arbejdstid. For universitetslærere er forskningstid en stadigt vigende og derfor stadig vigtigere ressource.

Disse problemer skal løses ved en kombination af lokale aftaler på de enkelte universiteter og centrale aftaler direkte med forsknings- og undervisningsministerierne.

DM's Universitetslærerafdeling

Aalborg: Ingeniørerne dominerer

I Aalborg fylder tek-/nat-området meget. Ingeniørerne er dygtige til at arbejde sammen med den private sektor. Det er en positiv historie – som imidlertid også handler om interne konflikter i forhold til humaniora og samfundsvidenskab

Om Aalborg Universitet lyder myten, at man er dygtige til at spille sammen med erhvervslivet, og at man er gode til at finde ud af tingene i fordragelighed. Begge dele passer – med forbehold.

Det er nemlig især på det store ingeniør-område, at man er gode til at spille sammen med den private sektor. Og der kom ridser i billedet af fordrageligheden ved universitetets seneste budgetrunde, hvor fakulteterne kom ud i åbent slagsmål om en model til fordeling af universitetets forskningsmidler.

Et flertal i konsistorium – bestående af tek-/nat-området samt to eksterne stemmer og rektor – vedtog modellen, mens humaniora, samfundsvidenskab og studenterne stemte imod. Talkyndige folk konstaterede bagefter, at hvis de eksterne medlemmer af konsistorium ikke havde stemt med tek-/nat-området, ville rektor Caspersens stemme have været afgørende for valgets udslag.

Uenigheden er et problem for et universitet, som har tradition for enighed og jysk besindighed. Afstemningen indikerede, at rektor Caspersen ser sin institution splittet, når talen falder på økonomi og faglighed.

Konflikten er i nogen grad født med universitetet, fordi man har det meget store tek-/nat(ingeniør)-område. Mens tek-/nat-området har 419 VIP-årsværk og 182 mio. forskningskroner, havde humaniora 82 årsværk og 20 mio. forskningskroner i 1998.

Ingeniør-området er således meget dominerende, og det sætter sig igennem i fordelingsmodellen.

Tek/nat: Modellen støtter samfinansiering

Groft sagt betyder modellen, at det fakultetet, som tjener mange penge på taksametre og eksterne forskningskilder, belønnes ved at få tildelt en tilsvarende større andel af de interne basismidler til forskning. (Taksameteraktstjerne belønnes med faktor 1.0 og eksterne forskningsbevillinger med faktor 0.8).

I praksis er det tek-/nat-området, som tjener på den model. Og det er velbegrundet ifølge tek-/nat-dekan Finn Kjærdsdam:

”Filosofien er, at man belønnes for at have store eksterne indtægter. Man må heller ikke glemme, at ingeniør-området gennem princippet om ’samfinansiering’ af forskningsindsatser skal have de finansielle muligheder for at opsøge interessante projekter. Det giver fordelingsmodellen mulighed for ...”

Humaniora og samf: Ulige betingelser

På humaniora og samfundsvidenskab mener man, at dekan Kjærdsdam ikke fortæller hele sandheden:

”Vi anerkender, at de har en anden finansieringsstruktur, hvor de bl.a. skal bruge flere penge på at medfinansiere eksterne projekter. Det begrundes noget af skævheden i fordelingsmodellen, men det berettiger ikke den store skævhed ...”, siger humaniora- og samf-dekanerne. De lever med, at deres muligheder for at hente eksterne penge er begrænsede:

”Vores indtægter afhænger ikke af, hvor hurtigt vi løber, men af, hvor pengene er henne. Og de er på tek-/nat-områderne...”

”Jeg skal da ikke sige mig fri for misundelse, for ingeniør-området har mange gange bedre mulighed for at skaffe sig ’rugbrød’ – eksterne forskningsmidler – end humaniora”, siger **humanioradekan Ole Prehn**.

”På tek/nat måles succes på den eksterne finansiering. Parameteret for en ingeniørs succes måles i hans eller hendes evne til i konkurrence med andre at tiltrække eksterne penge. En humanist kan derimod godt være fagligt meget anerkendt uden nogen sinde at have fået en ekstern krone...”

**Humanioradekan
Ole Prehn**

Grundlæggende har politikerne skabt helt skæve forudsætninger. De prioriterer klart naturvidenskab og teknik højst. Det fremgår af, at humaniora/samfundsvidenskabs taksametre er på 30.000 kr., og ingeniørtaksten er på 61.800 kr.

Også på de eksterne forskningsmidler er der meget forskellige betingelser. Humaniora har meget svært ved at finde eksterne kilder (3.4 mio.). Samfundsvidenskab har det lidt nemmere (16 mio.). Og ingeniør-området har stor ekstern bevågenhed (106 mio. (budget 1999)).

Matthæus-model

Humanioradekanan påpeger, at modellen er en ren Matthæus-model, hvor dem, som har, skal mere gives. Tek/nat har

altså bedre betingelser, end de andre fakulteter – og det forspring fordobles så at sige, når universitetet skal fordele de interne forskningspenge.

”Tek-/nat-området bliver belønnet med høje taksameteraktstjerne pr. student. De har også fordel i deres mulighed for at hente eksterne penge fra programmer og private, hvilket humaniora slet ikke har. Og Aalborgs interne fordelingsmodel belønner dem yderligere, fordi de genererer så mange penge ...”, siger Ole Prehn.

Hans humanistiske fakultet har fordoblet studenterbekendelsen i de seneste fem-tyv år, mens staben kun er forøget med 25 pct. Arbejdspresset er altså steget. På humaniora har man det grundlæggende princip, at der skal være forskningsdækning på nye faste stillinger. Der skal derfor findes dækning på 56 pct. på undervisningsbevillingen og 44 pct. på forskningsbevillingen.

Og her er fordelingsmodellen i nogen grad en barriere for en bedre bemanning, konstaterer dekanen.

Samf.-dekanen:

Vi kan løbe nok så hurtigt ...

”Modellen arbejder med nogle parametre, som belønner store indtægter i kroner, men ikke en stor produktion af studenter. Jeg skal kæmpe med et taksameter, der kun er det halve af ingeniør-områdets. For at tjene det samme skal vi have to igenem, hver gang de skal have en”, siger **samfundsvidenskabsdekan Margrethe Nørgård**:

Tek/nat belønnes for deres store indtægter i kroner og ører, fordi modellen er lagt op i penge og ikke i fx hoveder (studenterproduktion), konstaterer hun.

”Vi kan ekspandere vores studenterproduktion igennem stå’erne. Men gør vi det ikke i relativt samme takt som tek/nat, virker det ikke positivt ind på vores bevilling. Vi kan løbe nok så hurtigt, for hvis tek/nat får en stor centerdækning under et program eller lignende, vælter det vores gevinst. Her er modellen alt for følsom over for eksterne pengestrømme – og det er da ikke fremmede for motivationen.”

Politikerne:

Universitetet har autonomi

Konflikten har rødder i budgetreformen i 1994 – hvorefter politikerne overlod prioriteringer mellem hovedområderne til universiteterne selv. Slagsmål om fordelingen var dermed en lokal opgave. Dengang indgik man i Aalborg en ’fredsaftale’, som frøs bevillingsniveauet fast.

Fredsaftalen blev ophævet i 1996, da et

To Aalborg-dekaner håber, at rektor vil være med til at ændre en fordelingsmodel, som de kalder urimelig
(Foto: Billedhuset)

flertal i konsistorium indførte en ny fordelingsmodel. De første år efter var der store diskussioner om modellen, og i 1998 udviklede den sig til en åben konflikt.

Fakulteterne for humaniora og samfundsvidenskab samt de studerende protesterede voldsomt mod modellens konsekvenser og stemte imod i konsistorium.

Humaniora-dekan Ole Prehn konstaterer, at det er ærgerligt, at man ikke har kunnet blive enige om en budgetmodel til alles tilfredshed. Han mener, at budgetspørgsmålet i nogen grad har skygget for en diskussion af universitetets prioriteringer:

”Universitetets basisbevillinger til forskning fra finansloven er på 193 mio. Til sammenligning er de eksterne bevillinger – og det er hovedsagelig tek-/nat-området – på hele 145 mio. Det er nogle betænkelige proportioner, når de eksterne nærmer sig halvdelen af forskningsmidlerne – og det kunne godt være en generel diskussion værd, om det er en udvikling, vi ønsker”.

Også på samfundsvidenskab har den problematik været oppe at vende: ”Vi vil da gerne have friheden til at drøfte balancen: Hvor mange basismidler, og hvor mange eksterne midler er formålstjenligt? Det skal helst ikke være sådan, at det er helt ligegyldigt, hvilken ekstern forskning, vi involverer os i. Vi vil gerne selv definere kvaliteten i systemet”.

De nye universiteters efterslæb

Ole Prehn henviser også til, at forskningsdækningen på de nye universiteter (Odense, RUC og AAU) er dårligere end på de gamle universiteter. Det skyldes især en urimelig lav dækning på basisbevillingen til forskning. Dette efterslæb på humaniora på AAU falder dekanen for brystet, især når han sammenligner med vilkårene på de gamle universiteter.

De gamle universiteters modsvar kender Ole Prehn godt: at den større belastning skyldes RUC's og AAU's projektorienterede undervisningsformer, og dem kunne de jo bare droppe!

”Den pædagogiske situation er ikke bare et valg, det er en moderne nødvendighed, som burde belønnes. For det er da klart, at undervisningsbelastningen bliver større, når en lærer pludselig skal være vejleder for tre nye projektgrupper, der vælger temaer, som læreren ikke har present ...”, siger Ole Prehn og tilføjer, at det ikke ændrer ved den historiske ulighed.

Hum. og samf. kræver ny model

I dag betyder fordelingen af de interne forskningsmidler efter ekstern og taksameterindtjening følgende:

- tek/nat får 63 pct.
- samf. får 21 pct., mens
- humaniora får 16 pct.

Humaniora- og samf.-dekanerne finder modellen uretfærdig. De vil dog ikke på forhånd lægge sig fast på en bestemt model, der skal afløse den nuværende.

”Men det er banalt, at de eksterne midler ikke skal vægte så højt – og at studenterproduktionen (fx i stå'er) skal have større vægt”. I stedet for at lade modellen basere på penge-indtjening skal den i højere grad inddrage studenterproduktionen. Og så bliver regnestykket noget mere fordelagtigt for humaniora og samfundsvidenskab. Her er der nemlig en stor studentermasse i forhold til lærerkorpset.

Humanioradekanen konstaterer lakonisk, at hvis fordelingskriteriet var studentermassen (’stå-enheder’), ville fordelingen se sådan ud:

- tek/nat 40 pct.,
- samf. 36 pct. og
- humaniora 25 pct.

Men hvad siger tek-/nat-dekanen til, at humaniora og samfundsvidenskab kræver fordelingsmodellen ændret?

”Det kræver først, at konsistorium beslutter at nedprioritere ekstern forskning. Fordelingsnøglen er diskuteret og besluttet i konsistorium. Alle kender således præmisserne. Men tek/nat tager da gerne diskussionen igen. Og jeg tror da, at vi finder ud af det ...”

Vi finder ud af det

Konflikterne om fordelingsmodellen kunne afføde spørgsmålet, om Aalborg rent faktisk er det lille, hyggelige universitet?

Tek/nat-dekan Kjærdsdam: ”Jeg mener, at det er virkelighed. Vi finder ud af det. Vel har der da været nogle diskussioner i konsistorium. Men vi kommer da ud af det i større fordragelighed end andre steder. Der er opøvet en kultur i Aalborg, hvor alle er trygge, og hvor der samtidig er mulighed for dynamiske miljøer”.

Humanioradekan Ole Prehn: ”Det er selvfølgelig svært at sige indefra, men hånden på hjertet: Ja. Jeg vil da hellere være her end i København – selv om vi ligger langt fra, hvor pengene uddeles, og selvom vores flykonto er større end københavnernes! I forhold til et stort universitet som KU er kontaktklinierne tætte og kulturen ret uformel. Og vel er der konflikter, men de er ikke kørt destruktivt op”, siger Ole Prehn.

Samf.-dekan Nørgård: ”Men føler, at det er Aalborg, man er ansat ved. Og jo, vi finder ud af det ...”. Hun vil også gerne understrege, at der ikke er ’krig’ mellem fakulteterne i Aalborg:

”Vi går jo ikke og råber ad hinanden. Vel er der virkelig forskellige principielle holdninger til problemet. Vi kender hinandens holdninger, og vi respekterer hinanden. Og jeg tør godt at sige, at vi har et positivt samarbejde, hvor de gamle universitetsområder og det tekniske område arbejder sammen på universitetet. Men vi skal have en fundamental drøftelse af hensigtsmæssigheden i fordelingsmodellen”.

Humanioradekanen slutter: ”Nu skal vi lige fedte lidt med modellen, så den i højere grad imødekommer vores ønsker. Så finder vi ud af det, ja ...”

KU-nat's økonomiske krise en katastrofe

Således hed det fra industri og arbejdsgivere på et debattmøde, som havde det problem, at ingen af de ansvarlige – fx forskningsminister Trøjborg eller rektor Møllgård – deltog. Beskyldninger om uansvarlighed fra regeringens og KU's side blev derfor ikke besvaret ...

Paneldiskussion på H.C.Ø. d. 6.5

"Naturvidenskab koster penge. Det koster rigtig mange penge at uddanne forskere, som kan håndtere kostbare forsøg. Det er ikke alle politikere og embedsmænd, som er klar over det – deres viden er baseret på teori. Det er ikke nok at kunne teori, man har også brug for laboratorietid. SAS ansætter jo heller ikke piloter, der har tilbragt noget af studietiden i karusellen i Tivoli – og lært resten ved at fordybe sig i teori ..."

Forskningschef Børge Diderichsen, NOVO høstede dagens største latterbifald for denne bemærkning, da han optrådte for ca. 250 studenter og lærere ved et debattmøde om KU-naturvidenskabs budgetkrise. Mødet blev en spredt fægtning, hvor der blev efterlyst ansvarlighed hos såvel politikere, KU's ledelse og dekan Henrik Jeppesen. Der var ingen på mødet, som forsvarede nedskæringer af dansk naturvidenskab. Og industriens repræsentanter mente klart, at området slet ikke får de ressourcer og den opmærksomhed, som det fortjener.

"Vi er på vej ind i en krise i dansk naturvidenskab. Man løser den ikke ved at reducere de frie midler. Det går ud over jeres lærere og de unge forskerstuderende. Vi svigter de studerende, og vi tilbyder ikke attraktive karrieremuligheder", sagde NOVO-chefen.

Hans forslag til en forbedring af KU-naturvidenskabs situation havde tre elementer: Dels en forbedring af taksamertaksterne og dermed et incitament til at forbedre undervisningen. Dels at universitetet – og hermed mente han både naturvidenskabs-fakultetet og KU's konsistorium – skulle blive bedre til at prioritere. Og dels, at forskningen – først og fremmest gennem forskningsrådene – skulle have flere "frie midler", så grundforskningen kunne få et løft.

Flerårsaftale?

Endelig anklagede NOVO-chefen de planlagte resultatkontrakter for helt at mangle perspektiv, og det var et direkte udfald mod regeringen og forskningsministeren:

"Når man kan lave fem-årige forsvarsforlig, hvorfor kan man så ikke lave fire-års aftaler på universitetsområdet? Når 'udviklingskontrakterne' forpligter universiteterne, må politikerne da også forpligte sig den anden vej ..."

Fra Folketingets side var der kun repræsentanter fra oppositionen til stede.

Christine Antorini (SF) og Brian Mikkelsen (K) henviste til, at begge partier ved de seneste finanslovsforhandlinger havde modarbejdet de procentnedskæringer, som regeringen og undervisningsminister Margrethe Vestager havde fået igennem. Antorini antydede endog, at der tegnede sig et 'alternativt flertal' uden om regeringen, idet også Venstre havde vist sig positiv over for en flerårsaftale.

Hverken forskningsministeren eller undervisningsministeren var selv til stede, så det var ikke muligt at få deansvarliges tilbagemeldinger på spørgsmål og anklage. Begge ministre havde sendt embedsmænd, som stort set holdt sig til de mere tekniske sider af sagen.

"Når man kan lave fem-årige forsvarsforlig, hvorfor kan man så ikke lave fire-års aftaler på universitetsområdet? Når 'udviklingskontrakterne' forpligter universiteterne, må politikerne da også forpligte sig den anden vej ..."

For studenterne og industrien

Dansk Industris **forskningschef, Bjarne Lundager Jensen**, høstede stort bifald blandt studenterne for dette udfald:

"Det er uigennemskueligt, hvilke kriterier der bliver brugt til at skære ned med, og hvem der har ansvaret. Det må fremgå klarere for samfundet, hvad ressourcerne bruges til. Det må være meget tydeligere, hvem der de gode, og hvem der er de dårlige! For samfundet må kræve kriterier, hvor man er bedre til at pleje de gode og til at slippe af med dem, der ikke yder tilstrækkeligt", startede han og fortsatte: "Når vi kommer ud af denne sag, må KU-naturvidenskab være omstillet fra udelukkende at være en forskningsinstitution til at være en uddannelsesinstitution, der uddanner bachelorer, kandidater og ph.d.'ere, der målretter sig mod studenternes efterspørgsel, der leverer dygtige ph.d.'ere til industrien".

DI-chefen brugte sit indlæg til at tale for en større industriel målretning, og de fleste studenter overhørte formentlig, at han også efterlyste en to-årig biotek-uddannelse, som var specifikt målrettet mod industriens behov. Et sådant forløb vil nemlig have konsekvenser for andre dele af uddannelsen - hvad dekan Jeppesen da også påpegede.

Arbejdsgiverne: Prioritering

I DI-chefens indspark var der også en klar udmelding om, at der må prioriteres hårdere mellem videnskaberne – og at naturvidenskab skal prioriteres højest:

"Det er oprørende, at vi skal leve med, at det allervigtigste fagområder nedprioriteres, hvilket gør, at Danmark fortsat skal gøre os til foregangsland, med engagerede undervisere, der uddanner flere unge til industrien, herunder de bioteknologiske virksomheder".

DI-chefen brugte også lejligheden til at bringe arbejdsgiver-organisationens kæphest om udpegede ledelser på banen: "Der er ved at gå 'folkeskole' i universiteterne. Ingen vil tage fat i problemerne eller tage ansvar, når der skal prioriteres, eller når pengene er brugt til 'forkerte formål'. Politikerne har ikke tillid til universiteterne. Derfor bliver de politisk styret via stigende programmidler. Og derfor er der ingen, som hjælper KU".

Forskningsministerens stand-in, **direktør for universitetssøjlen Rudolf Strarup** – markerede, at ministeriet var helt bevidst om problematikken: "Sagen stiller spørgsmålstegn ved om universiteternes ledelsessystem – kollegialt eller andre systemer – er de mest hensigtsmæssige, når KU's ledelse bruger penge på de felter, som de selv vil – og så bagefter kommer studenter og politikere gerne. Problemet er måske, at KU ikke bruger penge på samme måde, som politikerne gerne ville", lød spørgsmålet.

Særbudgettering?

Dekan Henrik Jeppesen blev stillet det kontante spørgsmål, om KU-naturvidenskabs krise alene var påført udefra, eller om fakultetet selv var medskyldigt.

Jeppesens svar var, at søgningen havde været vigende, at taksametrene var for lave, og at KU's interne budgettering havde kørt naturvidenskab over. Der var taget penge fra naturvidenskab til samfundsvidenskab og jura. Han efterlyste, at den gamle hovedområde-budgettering kom tilbage, så Folketinget igen øremærkede penge til hvert hovedområde i stedet for til et samlet universitet, der så selv måtte prioritere...

Dén var der ingen fra Frue Plads-administrationen, som kunne svare på. Både rektor, prorektor og KU's direktør var nemlig forhindrede i at deltage i debattmødet ...

Mon Rektorkollegiets formand H.P. Jensen er helt tilfreds med, at Trøjborgs analyse kun skal omfatte naturvidenskab?

Ekspertter ser på naturvidenskab

Minister Trøjborg vil gøre noget ved et gammelt løfte om at analysere aldersproblemet – men kun på naturvidenskab

”Jeg vil ikke her og nu love 200-300-400 nye faste stillinger, men at ekspertudvalget får til opgave at belyse problemerne og give løsningsforslag, herunder at forslaget om overtallige stillinger – meransættelse nu af aftrapning efter 2005 indgår. Men udvalget skal også se på forslag, hvor institutionerne evt. selv skal kunne klare det inden for egne rammer, eller at konvertering af eksterne penge til faste stillinger vil kunne være med til at løse problemerne ...”

Ovenstående proklamerede forskningsminister Trøjborg i august 1998 på DM's universitetslæreres sommermøde (FORSKERforum 117, sept. 1998).

Ministeren holdt sit løfte om et hurtigt-arbejdende udvalgsarbejde om stillingsstrukturen. En 'halvhemmelig' ekspertgruppe foreslog i januar 1997 en forenkling af stillingsstrukturen, så der ikke længere skal et åbent stillingsopslag til, før man kan oprykke en adjunkt til lektor, samt at professor titlen kan opnås efter en positiv faglig bedømmelse. Forslaget blev senest fulgt op af overenskomstresultatet, der gav lovgivning på en revision af stillingsstrukturen. Disse forhandlinger skal være afsluttet i september måned.

Ministeren havde imidlertid helt glemt sit løfte om at tage fat på aldersproblemet: at mange forskere samtidig når pensionsalderen omkring år 2005. Nu ser det imidlertid ud til, at han ikke vil komme uden om at tage fat på problemet – men det bliver kun på naturvidenskab.

Naturvidenskabs problemer

Det er balladen om naturvidenskabs økonomiske problemer i forbindelse med fyringer i København og nedskæringer i Aarhus, som har givet anledning til, at ministeren har nedsat det nye ekspertudvalg.

Forskningsministeriet og Undervisningsministeriet nedsætter i fællesskab et udvalg, som skal belyse især naturvidenskabs problemer. Udvalget får tre tyngdepunkter:

- at undersøge studenterøgningen til hovedområdet.
- at se på personalepolitikken, herunder aldersspørgsmål mm.
- at kulegrave, hvilke faktorer der har ledt frem til de aktuelle kriser på naturvidenskab i København og Aarhus, samt hvilken betydning de seneste års særindsatser har haft på området.

Udvalget forventes at komme med en rapport i august-september.

I oktober forventes et udvalgsarbejde om taksameter-systemet og dets størrelse mm. at blive færdiggjort i Undervisningsministeriet.

jø

Topstyret universitet?

Når politikerne skal begrunde stærkere ledelser, henviser de i flæng til 'lande, vi normalt sammenligner os med'. Men ledelsesformerne er vidt forskellige i de mest nærliggende europæiske lande. Nogle steder er bestyrelsesflertallet eksternt, og rektor udpeges. Andre steder ligner forholdene de danske.

I Finland kan op til en tredjedel af konsistorium være eksterne repræsentanter, og rektor vælges af VIP'ere, tap'ere og studenter. I Norge er kun to medlemmer af konsistoriums 9-11-13 medlemmer eksterne, og rektor vælges af konsistorium, mens dekanen vælges.

I Sverige er flertallet i konsistorium eksternt udpeget, og rektor nomineres af konsistorium. I Holland er det øverste organ et "tilsynsråd" på tre-fem medlemmer, som er udpeget af ministeren, og rektor udpeges af rådet (*kilde: www.folketinget.dk under forskningsudvalget spm. 67*).

Også graden af den centrale forskningsstyring er anderledes. Det styringsmæssigt interessante er, om der er samspil mellem den formelle lovgivning og institut, fakultet og universitetsledelse, **mener Aalborg-lektor Jørgen Gulddahl Rasmussen**, som netop er i gang med et en international sammenligning, hvor bl.a. Sverige og Holland indgår. Og hans studier i Holland viser, at disharmonier i samspillet har ført til langstrakte konflikter, som bunder i vanskeligheder med at få styring oppefra og nedefra til at mødes. Flere dekaner har som følge heraf forladt deres poster i utide.

Holland som forbillede?

Mange reform-ideer (evaluering, eksterne ledelser mm.) præsenteres med henvisning til hollandske modeller. Og Holland har generelt vist interesse for nyskabelser. "Det kan - som visse flamske kolleger udtrykker det - skyldes hollændernes hang til orden og styring. Men det kan også være koblet til hollandske forskeres tilknytning til de amerikanske universitetsstrukturer. På den måde kommer Holland ofte til at optræde som fødekanal og kuvøse for ideer fra den anden side af Atlanten", siger Gulddahl, som advarer mod, at overvurdere værdien af en overførsel. Den seneste hollandske lovgivning fra 1997 - med vægt på ledelse via eksternt dominerede bestyrelser og bestyrelser, der ansætter lederne - har fået en blandet modtagelse. Meget tyder dog samtidig på, at faktiske ændringer bliver mindre, end den skrevne lovtækt kunne lægge op til:

"Både hollandske og svenske observationer viser, at det er begrænset, hvor mange signaler, der kan komme ned igennem en sådan organisation. Det hænger sammen med, at et universitet skal kunne tage imod påvirkninger fra mange sider, ikke bare fra toppen men også fra siden: fra undervisningen, faglige netværk og eksterne samarbejdspartnere. Universiteter skal være kreative organisationer, som bygger på en åben-dør-politik på alle niveauer. Et topstyret system har svært ved at skaffe plads til alle signalerne", konstaterer Gulddahl.

jø

Se næste side.

Farlig mål-indsnævring på universiteterne

Politikere og erhvervsfolk har svært ved at forstå, at universitetet har flere mål. Styring udefra vil derfor have en farlig tendens til at optimere enkelte delmål, siger forsker, som er i gang med en undersøgelse af forskellige strukturer og styringsformer på europæiske universiteter

”Man kan identificere tre mål for universitetet: forskning, undervisning og ’service’. Noget af det farligste i disse års diskussioner om styring og ledelse af universiteterne er måske, at der sker en deloptimering af et af disse tre mål – på bekostning af de andre”, siger **lektor Jørgen Gulddahl Rasmussen**, der er i gang med en undersøgelse af forskningsledelse på universiteter og i den sammenhæng har sammenlignet forholdene i Sverige, Holland, Belgien og Danmark.

”Grundlæggende må man slå fast, at universiteter er forskellige fra andre institutioner, fordi de er kendetegnet ved en særlig type vidensproduktion: Man skal arbejde på en måde, så man er i stand til hele tiden at udvikle og distribuerer ny viden”, forklarer Gulddahl.

At optimere delmål

Og så er opgaverne ofte mere komplekse end i fx private firmaer.

”Universitetet er præget af to-tre mål: Man skal lave forskning, man skal også kunne bidrage til den anvendelsesorienterede forskning – og så skal man først og fremmest uddanne kandidater til det højeste niveau, og dette gøres bedst igennem den forskningsbaserede undervisning.

At kombinere disse forskellige mål er en vanskelig balancegang. Og kommer man udefra, er det letteste at arbejde partielt og skille tingene ad! Det betyder, at man fremmer en tro på, at det fx kan lade sig gøre at uddanne gode akademikere, uden at det involverer ’forskningsbaseret undervisning’ – noget, som på sigt vil føre til kvalitetsproblemer”, siger Gulddahl.

I Holland – hvor der er bestyrelser med eksternt flertal – betyder dette fx, at bestyrelserne har en tendens til at optimere de enkelte mål. ”Bestyrelsesmedlemmerne, som har en baggrund i det private erhvervsliv, prøver at optimere de enkelte mål, for sådan kan man gøre i private firmaer, der har en mere enkel målsstruktur”. Gulddahl tilføjer, at bestyrelsesmedlemmerne ofte også kaster deres interesse over det, som er mest overskuelige. ”Universitetspolitikken kommer til at gå op i mursten”, som en af de interviewede har sagt.

En af de svenske erfaringer med et flertal af eksterne bestyrelsesmedlemmer, der får stor formel indflydelse, er, at de simpelt hen har svært ved at få tid til at

føre deres politik igennem. Som flertal kan de bestemme, og så bliver deres mangel på tid og konkret viden om forholdene på ’værkstedsgulvet’ åbenbar. Universiteter er store virksomheder med mange komplekse relationer inden for og mellem ’forskningsværkstederne’.

Politikernes effektivisering

”Politikerne har forståelse for, at forskning og undervisning på universiteterne har øget betydning for samfundet som helhed – og at det koster at være med. De vil derfor gerne vide, hvordan midlerne anvendes; man føler, at det er en nødvendighed at gå tættere på universiteterne, fordi de betyder noget for samfundets konkurrencekraft og for ungdommens uddannelsesniveau”.

Gulddahl er igennem feltstudier og interviews i gang med at undersøge samspillet mellem de formelle ledelsesstrukturer på universitetet og de uformelle ledelsesprocesser i forskningen. I studiet indgår den meget moderne hollandske, den traditionelle autonome flamske, den relativt eksternt ledede svenske og den internt styrede danske universitetsstruktur.

Indtil nu har cirka 100 forskere og ledere fra de fire universiteter ladet sig udsætte for et relativt dybtgående interview om deres ’forskningshverdag’. Undersøgelsen afrapporteres til næste år.

Han tilføjer, at der også er internationale trends bag debatten om universitetsledelse: ’Value for money’ er et udtryk, som ofte høres i den internationale debat om den offentlige sektor. Det hænger sammen med sektorens størrelse og de generelle ønsker om øgede præstationer for færre skattemidler. Og de højere læreanstalter kan ikke unddrage sig sådanne bestræbelser - fx de nye forvaltningsformer i det offentlige (nye lønsystemer mm), som embedsmændene også har en forventning om skal slå igennem på universitetsområdet.

Disse bevægelser fører til en konfrontation med den traditionelle forskningsle-

delse: Når politikere og embedsmænd fremfører, at de vil have en ’mere effektiv ledelse på universitetet’, anfægter det universiteternes traditionelle ledelsesformer. I den internationale debat spænder forslagene fra mere simple forestillinger fra, at ledelsesformer i det private må have noget at byde på, til mere sofistikerede løsninger, der tager udgangspunkt i forskningen som en særlig type af vidensproduktion, som endda yderligere er karakteriseret ved at være forbundet til universitetsundervisningen, som kan ses som spredning af kompleks, og forhåbentlig ny viden.

Overset: Det private lærer af universitetet

”Den traditionelle ledelsesform i produktionsvirksomheder, hvor der er indsat en person på toppen, som passer ad Pommern til på universitetet. Den øverste ledelse vil ikke have den nødvendige viden om, hvad der er bedst for den enkelte forsker eller forskergruppe. Viden starter som bottom-up, fra værkstedsgulvet”.

Det traditionelle billede af en forsker er, at han sidder alene, og derfor skal have styringshjælp. Realiteten er – og det slog først igennem i naturvidenskabernes – at folk arbejder stadig tættere sammen i grupper. Det kræver opgavernes kompleksitet. Og de enkelte forskningsområder sætter selv deres normer, arbejdsformer og nødvendigheder.

Kravet om stærkere styring og ledelse er i høj grad initieret af en højere ’effektivitet’ i private virksomheder, men det absurde er, at store virksomheder tager nogle principper fra forskningsstyringen på universitetet, når de opbygger udviklingsafdelinger. Firmaerne kan altså se formålet med den måde at organisere vidensproduktion, fortæller Gulddahl.

”Anbefalinger om stærkere styring og ledelse a la private firmaer kommer altså i utakt. Det, man prøver at fremskynde i lovgivningen, er noget gammeldags – man har ikke tilstrækkeligt øje for de nydannelser, der sker på universiteterne og i det private omkring organisering og ledelse ...”

Danmark: Mere sofistikeret statslig styring

Mange har set de senere års udvikling i de formelle regler for ledelse og styring på universiteter som signaler om en øget

institutionsautonomi. Noget sådant kan læses ud af den danske lovgivning fra 1993, men også af den svenske fra samme år og fx den flamske universitetslov fra 1991. På den anden side er denne tendens dog langt fra en strømpil. Det ses, når man studerer den svenske lov fra 1997 og den hollandske fra samme år.

I Danmark har det heddet sig, at formalisering af regler for ledelse og styring (taksameterbetaling, ny universitetslov, ansættelsesbekendtgørelse og senest udviklingskontrakterne) frigjorde større autonomi og selvstyre på institutionerne.

”Initiativerne kan imidlertid også tolkes ind i en filosofi om mere sofistikeret statslig institutionsstyring – som et skift fra et system til et andet. Styringsformerne er mere indirekte, fx går virksomhedsregnskaber og udviklingskontrakter ned i detaljer.

Og sandheden er jo også, at styringen ikke kan blive mere autonom, end ’ejerne’ – politikerne – accepterer ...”, konstaterer lektoren tørt. Han har da også et noget distanceret forhold til politikernes programatiske snak om ’bottom-up processer’:

”Det kommer jo helt an på, hvor bottom ligger. Jeg har svært ved at se, at der ligger noget særligt bottom-up i udviklingskontrakterne. For mig er det ’værkstedsgulvet’, som er bottom”, siger han.

”Man kan flabet spørge, hvem det er, man skal indgå kontrakter med; forskergrupperne befinder sig jo temmelig langt fra universitetsledelsen. Det vil i det mindste give nogle kommunikationsproblemer”.

Forskeres og forskergruppers arbejdsform – og den formelle ledelse

Den politiske debat med krav om ændringer i universiteternes styringsstruktur handler om magt og indflydelse. Men set fra den enkelte forsker eller forskergruppes synspunkt, handler det mest som formel magt, der kan anvendes til spektakulære forandringer, som kan aftales i fx udviklingskontrakter og afrapporteres i virksomhedsregnskaber – uden at det får den store virkning på de praktiske arbejdsprocesser og de prioriteringer, der fungerer i hverdagen. Det er en samtidig erkendelse, som den nyere ledelsesteori allerede for længe siden er kommet til, mener Gulddahl.

”Det tager år at nå gode resultater, og nogle forskergrupper er tyve år gamle. Folk tager ’ansvar’ for deres forskningsområde. Og det, som provokerer forandringer i en gruppe, er ikke mindst nye samarbejdspartnere eller netværk. Det er evnen til at udvikle dette, som spiller sammen med resultaterne.

Og alle i værkstedsgruppen kender spillereglerne og arbejdsgrundlaget. Og i den sammenhæng kan man ikke ændre så meget gennem ’formel ledelse’. Det er for forskerne jo en overflade eller en firkant uden om det reelle”, siger han som en generel konstatering. Dette gælder nok alle typer af organisationer, men er udpræget på institutioner med stor vægt på vidensproduktion, hvor der stilles krav til den enkelte medarbejders og arbejdsgruppes ansvarlighed.

Derfor udtrykker forskerne, at forskning heller ikke kan være et lønarbejde fra 9 til 16:

”Du kan da godt aflønne folk 9-16, men der skal ligge en eller anden ’indre trang’ hos

den enkelte. Mange ting skal gøres ’frivilligt’ og kan ikke tilskyndes af et styringssystem eller straffesystem, som får dig til at gøre det. Der skal være et ’drive’ i dig, som får dig til at agere.

Det betyder ikke, at du skal arbejde 70 timer om ugen. Men mange forskeres interesse præger dem, og det optager betydelig mental kapacitet også uden for ’normal’ arbejdstid”, siger han uden i øvrigt at sige noget om den aktuelle danske strid om merarbejdsbetaling.

Forskningsfrihed

Stort set alle de interviewede forskere er meget interesserede i forskningsfriheden: ”Det handler ikke i særlig høj grad om individuel frihed, men om mulighederne for uden væsentlige restriktioner - gerne i grupper - at kunne samarbejde fagligt med andre, at kunne søge forskningsmidler internt og eksternt uden at skulle være udsat for krav, der ikke relaterer sig til indendenskabelige værdier og kriterier, samt selv at kunne styre den faglige udvikling inden for personenes eller gruppens undervisningsfelt”.

Denne opfattelse deles i øvrigt af majoriteten af de universitetsledere, der indgår i undersøgelsen.

Forskerbekymring: Hvordan hænger forskning og undervisning sammen?

Gulddahl har registreret en betydelig omstillingsvillighed. De fleste forskere vil gerne medvirke til ændringer. Det skal bare være en reel bottom-up proces:

”Det kræver måske ’kun’, at udgangspunktet for samtalen bliver forskningen og undervisningen snarere end administrativ standardisering...”

De særlige betingelser for vidensproduktion betyder, at de fleste forskere er skeptiske over for forsøg på styring og formel ledelse. De er samtidig kritiske over for deres egen verden, siger Gulddahl med udgangspunkt i knap 100 interviews med forskere og universitetsledere.

”Ingen siger, at det er den bedste af alle verdener, eller at den fungerer optimalt. Mange mangler stadig svar på, hvorledes strukturer og processer kan få forskning og undervisning til at spille bedre sammen. Det er et fundamentalt spørgsmål for mange. Og mange udtrykker også skepsis om, hvorvidt mikro-organisationens fleksibilitet er tilstrækkelig, når der skal tages hånd om kommende ændringer”.

Tid er et andet problem.

”De føler, at man får presset forskning og undervisning fra hinanden. For langt de fleste og for universitetet hører forskning og undervisning sammen. Men jo mere du satser på at søge eksterne forskningsmidler, des mere presser du dem fra hinanden.

Som jeg hører forskerne, er det en fare på langt sigt for universitetet, hvis nogle institutioner accepterer, at du ryger enten i den ene eller den anden grøft - i forskningen eller i undervisningen ...”

"Skriv som på Illustreret Videnskab ..."

Illustreret Videnskab er knaldgod faglig formidling, mener kommunikationsforsker Lisa Gjedde, fra RUC. Bladet har netop modtaget årets pris for god videnskabsjournalistik

"Hver morgen forvandles den nøgne foldbrink over den dovne Tambopata-flod dybt inde i Peru's amazonjungle til en 40 meter høj, larmende, levende palet af rødt, grønt og blå. I et inferno af hæse skrig skubbes hundreder af papagøjer om de bedste pladser. De er alle fløjet hertil med ét formål: at skaffe sig nogle næbfulde ler".

Sådan lyder den sprudlende indledning i artiklen "Regnskovens poppedrenge", der vil have andet end sukker i Illustreret Videnskab. Bladet har netop fået de danske videnskabsjournalisters årlige pris for god videnskabsformidling.

Rynkede næser og løftede pegefingre og udtryk som **pop og sensationsagtigt** er ellers ikke ualmindelige reaktioner på det populærvidenskabelige blad, der skrives til bløde midaldrende mænd og deres sønner, som det hedder i bladets egen jargon. Illustreret Videnskab har ca. 235.000 faste abonnenter, men to millioner forskellige danskere læser det 'ind imellem'.

Fortjent hyldet

På kommunikationsuddannelsen på RUC er der ingen rynkede næser. Tværtimod. Her ses tidsskriftet som modellen par excellence på god faglig formidling, som med gode fortællinger fænger, informerer og giver læseren spændende oplevelser.

"Hvis man skal formidle mere populærvidenskabeligt, så skriv som man gør på Illustreret Videnskab, hedder det her på RUC-kommunikation", siger **forskningsrådstipendiat Lisa Gjedde**. I sin ph.d.-afhandling undersøger hun med udgangspunkt i udvalgte artikler fra Illustreret Videnskab, hvordan fortællinger kan bruges i faglig formidling, og hvordan det påvirker forskellige læsere.

Ifølge Lisa Gjedde er fortællinger som Illustreret Videnskab et godt virkemiddel til at formidle viden til et publikum uden for akademiets mure. Læseren kan sætte historien i relief med sine egne hverdags erfaringer, de rummer identifikationsmuligheder, appeller til følelserne, giver en helhedsoplevelse og - måske vigtigst - sætter fokus på publikums læseoplevelse.

Samtidig bundfælder essensen af den formidlede viden sig generelt bedre i for-

tællende form end i leksikal form. Det gælder for både mænd og kvinder, selv om mænd typisk peger på, at leksikalt formidlet viden er lettest tilgængelig, påpeger RUC'eren.

Hun understreger, at der ikke er tale om søm og nagelfaste konklusioner, men tendenser hun kan læse ud af sine undersøgelser, hvor hun har inddraget 16 af Illustreret Videnskabs læsere - både mænd og kvinder - med forskellige uddannelser og af varierende alder.

Den gode fortælling

Ifølge Lisa Gjedde er humlen i Illustreret Videnskabs artikler 'den gode fortælling' dvs. en fortælling med en situation (tid, sted og rum), aktører/hovedpersoner, en fortællelemæssig udvikling og en afslutning.

En artikel starter typisk med en indledning, der skal fange læserens opmærksomhed, skabe identifikation og appellere til læserens følelser. Dyrehistorierne indledes ofte med, at dyrene menneskeliggøres, de tillægges menneskelige kvaliteter, således at læserne kan identificere sig med dem. Eller historierne fortælles, så selve den videnskabelige pointe er indpakket i en anden historie.

"I min undersøgelse bruger jeg f.eks. en historie om astronomi. Den er udformet som et kapløb mellem to forskerhold om først at nå frem til resultaterne. Og det appellerer til læserens følelser - hvem vinder, hvem kommer først?" fortæller Lisa Gjedde.

Papegøjer er emnet for en anden artikel, som hun benytter. Her giver artiklen præcise beskrivelser af, hvordan floden løber, træerne blade visler i vinden, og hvordan papegøjerne bevæger deres farvestrålende vinger op og ned, når de flyver fra gren til gren. Det skaber billeder og introducerer stedet for handlingen.

"Og billeddannende sprog og introduktionen af tid og rum er også vigtige komponenter i den gode historie. Det skaber en konkret situation med hovedpersoner og aktører. Og sproget sigter også mod at skabe en oplevelse hos læseren", siger hun.

Denne formidlingsform står i **diametral modsætning til forskernes eget sprog**.

Lisa Gjedde udlægger leksikalt og videnskabeligt sprog på denne måde: "Det er abstrakt og generaliserende frem for konkret og består af ren information uden identifikation og oplevelsesincitamenter. Læseren opholder sig i et logisk-rationelt univers, hvor der ikke er billeddannelser og fremdrift i fortællingen (kausaltitet), men udelukkende præsentationen af fakta".

Dette virker ikke, når læseren ikke har postadresse i elfenbenstårnet. Måske ikke engang indenfor. Det skal understreges, at Illustreret Videnskabs artikler ikke er featuriserede hele vejen igennem, men suppleres med faktabokse og leksikonagtige afsnit. Fordi fortællingen har den force, at den kan skabe interesse, er den glimrende til indledningen. "Men der er ting, der ikke egner sig til at blive formidlet i den fortællende form. Det er abstrakte forhold. Og samtidig er der en kompleksitet i den fortællende form, der gør, at den leksikale form umiddelbart fremstår som lettere tilgængelig, da der udelukkende præsenteres rene facts - ikke en kompliceret historie med aktører oveni", lyder det.

Virker sør'me

Når fortællinger 'virker', er det bl.a. fordi, læseren kan trække på deres egne hverdagsfortællinger, når fr sidder hjemme i lænestolen med termokaffen på bordet og Pink Floyd strømmende ud af højttalerne. Læseren kan leve sig ind i historien. Pludselig står han ved foden af Poor-Niagara-vandfaldet på grænsen mellem Brasilien, Paraguay og Argentina, hvor stinkdyrene løber rundt mellem benene på ham og sætter fodspor på den grå taske, som han har lagt på jorden.

I Lisa Gjeddes undersøgelse, forklarer en kvinde bl.a., hvordan hun bruger en ferietur til Tenerife som 'trambolin' til at leve sig ind i en artikel om Ara-papegøjer.

"Jeg bliver helt indfanget af fortællingen. Jeg forestiller mig, at jeg går rundt på Tenerife, hvor jeg kan mærke varmen og se fuglene i deres naturlige omgivelser. Altså, når jeg læser sådan en artikel, så starter fantasien, og så er det svært ikke at blive grebet", fortæller kvinden.

ILLUSTRERET VIDENSKAB

FORSTÅ VERDEN BEDRE MED ILLUSTRERET VIDENSKAB

År 2000-problemet:

Den digitale dommedag er afløst

Delfiner dræber deres egne unger

Sensationelt fund af vores ældste forfader

Mikrochip har givet blinde synet tilbage

Fuglen, der burde være uddød:

Naturens største joke

Og viden, som har ramt følelserne, har vi også lettere ved at huske, forklarer Gjedde.

Fortællingen som form 'går også ind', fordi vi fundamentalt set skaber mening i vores verden ud fra fortællinger. "Helt basalt forstår vi vores verden gennem fortællinger. Det er gennem de historier, som andre deler med os, at vi forstår deres liv. Og på samme måde skaber vi også sammenhængen og mening i vores egne liv gennem de historier vi selv fortæller, både for os selv og til andre. På den måde skaber vi sammenhængen i vores liv, der ellers består af atomiserede dele".

Og så hjælper det også at fortælleformen har dybe rødder tilbage i vores kulturhistorie. Selv om kun få vedkender sig at være kristne nu til dags, ligger de bibelske historier lige under overfladen. Hvem husker f.eks. ikke, at Jesus brugte fortællinger til at forkynde sit budskab, da han stod med den ene fod i ørkensandet?

I eventyr og myter finder man også fortællingen som oprindeligt medium for videregivelse af viden. "Der er en type af fortællinger, der er blevet til såkaldte 'POURQOI-historier', der kendes fra for-

skellige kulturer. De forklarer, hvordan verden er blevet, som den er. Også på det mytiske plan har man brugt fortællingen til at skabe mening og sammenhænge i tilværelsen", siger hun.

Kvinder versus mænd

I Lisa Gjeddes' undersøgelse læste en gruppe af Illustreret Videnskabs læsere artikler igennem, der emnemæssigt var identiske, men genremæssigt strakte sig fra Illustreret Videnskabs featuriserede form til en rent leksikal form. Artiklernes indhold blev de så sat til at genfortælle. En af undersøgelsens interessante pointer, er at mænds og kvinders bedømmelse af de forskellige genrer er forskellig: "Kvinder har haft den oplevelse, at Illustreret Videnskabs version var lettest forståeligt, mens mændene havde lettest ved at forstå den leksikale version. Begge grupper fangede dog objektivt set bedst essensen af den fortællende version. Samtidig viste det sig også, at den leksikale version voldte de største forståelsesmæssige problemer". Hun understreger igen, at der ikke er tale om firkantede konklusioner, men tendenser i hendes undersøgelse.

Hun påpeger også, at de dårligst uddan-

nede havde sværest at forstå de leksikalske versioner. Både for mænd og kvinder står oplevelsesdimensionen i centrum af læsningen, mens ingen nævner underholdning - Illustreret Videnskab betegner ellers sig selv som intelligent underholdning. Men kvinder går i højere grad end mændene efter om, artiklen har relevans på det personlige plan.

For gruppen af ældre kvindelige abonnenter med ingen eller ringe uddannelse gjaldt det, at de ikke havde forudsætninger for at danne professionel relevans og i stedet konstruerede en personlig relevans.

"Typisk vil en kvinde med den baggrund være interesseret i et emne, fordi hendes søn er meget interesseret i

det. Og hun læser artiklerne for at kunne snakke med sønnen om dem", fortæller hun og skynder sig at tilføje: "Misforstå mig nu ikke. Den gruppe kvinder havde også selv en intellektuel interesse i bladets indhold. F.eks. sagde en af deltagerne i undersøgelsen, at det gav hende utrolig meget at læse Illustreret Videnskab, og at opvasken føltes lettere, når hun kunne stå og tænke over en interessant artikel, mens hun vaskede op. Kvinderne var også meget interesserede i naturartikler".

Mændene derimod pegede på, at de læste artiklerne af 'professionelle grunde'. Og bl.a. lærere og studerende fandt bladets stof direkte relevant i forhold til deres arbejde. De mandlige deltagere i undersøgelsen var uddannelsesmæssigt lidt tungere end deres kvindelige modpartner. "Men der var også mænd, der ikke var højt uddannede. Her var læsningen mere direkte interessepræget, men den afspejlede også, at de havde en drøm om et bedre arbejde, hvor de kunne udnytte flere af deres intellektuelle evner", siger hun.

VL

Industrien bekender kulør

I FORSKERforums leder i maj 1999 fremturer Leif Søndergaard endnu en gang den fejlagtige myte, at erhvervslivet kun tænker kortsigtet og ønsker at styre grundforskningen på universiteterne. Intet er imidlertid mere forkert. Og det bliver ikke mere sandt af at blive gentaget. Heller ikke i Forskerforum.

Forskningen skal være fri, ellers har den ingen troværdighed - det har virksomhederne ingen som helst glæde af. Industriens udvikling i Danmark er afhængig af, at vi har en solid grundforskning. Men den skal være af den rette kvalitet. Det er diskussionen om kvalitet, som Leif Søndergaard og Dansk Magisterforening går uden om som katten om den varme grød.

Der skal prioriteres langt mere konsekvent efter kvalitet - både i forskningen og undervisningen. Denne op-

gave har universiteterne ikke kunnet eller villet løfte i 1990'erne. Det er hovedårsagen til den ulykkelige tilidskrise, der er opstået mellem universiteterne og det politiske system.

Kravene til fremtidens universitet vil ikke blive mindre. Tværtimod. Det øger behovet for endnu mere frie, kreative og handlekraftige universiteter, end vi har i dag. Det er på denne baggrund, Dansk Industri er optaget af universiteternes ledelsesform, fordi den er nøglen til at føre universiteterne selvstændigt ind i det 21. århundrede.

DI er enig med Leif Søndergaard i, at "ledelse på et universitet er at kunne inspirere, at kunne danne de kreative rammer for den kreative proces, der skaber god grundforskning". Det er jo netop dette, den nuværende styreform ikke evner. De kollegiale ledere har i

dagligdagen for ringe opbakning og er ikke i stand til at formulere fælles opgaver og mål for medarbejdere på universiteterne.

DI vil gerne gøre det mere attraktivt at udøve ledelse på alle niveauer. Ledelse skal være en synlig og attraktiv karrierevej på linje med det at forske og undervise. Kun sådan kan vi få ansat de bedste ansatte med rod i miljøet.

Universiteterne skal ikke være blinde makkere for industrien. Vi skal hver have vores kulør. Universiteter og industrien skal i bedre dialog, så vi undgår at fastholde hinanden i fjendebilleder. Det vil både de studerende, de ansatte og aftagerne være bedst tjent med.

**Forskningschef
Bjarne Lundager Jensen,
Dansk Industri**

Flere penge til dristig forskning, tak

Af LEIF SØNDERGAARD,
fmd. for DM's universitetslærere

Det er altid rart at få ret. Universitetslærerne har længe krævet flere penge til fri forskning og færre penge i programmidlernes kasser. Endelig kommer dette budskab også fra Forskningsministerens egne rådgivere: Forskningsforum og forskningsrådene (Årsrapport 1997-98).

Kravet støttes af en af Danmarks største medicinalvirksomheder, NOVO-Nordisk (bl.a. i POLITIKEN 17.5). Her kritiseres politikere og embedsmænd for at ville detailstyre forskningen.

Det er helt befriende at høre disse budskaber uden den normale følgelogik: stærkere ledelse. Tværtimod anbefales det, at vi skal satse mere på den fri, ubundne og dristige forskning, fordi det er denne forskning, der bringer os kvantespring foran i forskningen. NOVO-forskningschef Børge Diderichsen mener, at der bør være flere frie midler, fordi forskerne bedre end politikerne kan se, hvor der kan skabes ny viden.

Forskningsministeren er mere lang i spyttet. Han vil have "en mere nuanceret

debat" om problemet i den kommende tid. Men hvad er det, han vil have en debat om?

Vi har diskuteret dette emne i flere år. Den økonomiske krise på universiteterne - som allerede har betydet nedskæring på naturvidenskab på KU, Århus og DTU og som nu viser sig på andre fagområder - kræver en hurtig løsning, før der opstår for store skadevirkninger på forskningen og undervisningen. Hvis først forskerne er fyrede, er det meget svært og en langsom proces at genopbygge de ødelagte forskningsområder.

Flere frie forskningsmidler til universiteterne er også et spørgsmål om at forbedre forskernes arbejdsvilkår. Men det må gives som forøgelse af universiteternes basismidler, ikke som en ny type 'cigarkasse', fx en 'grundforskningsskasse'. Det er prøvet før med samme uheldige virkninger som de traditionelle 'cigarkasser'.

Forøgede basisbevillinger direkte til forskningsmiljøerne vil forbedre mulighederne for at fastholde de unge. Det vil

spare forskernes ofte nyttesløse tidsforbrug til at skrive ansøgninger; et tidsforbrug, som hellere skulle lægges i grundforskningen. Det vil give arbejdsro til langsigtede projekter.

Et løfte om omprioritering fra programmidler til frie basismidler kunne passende være forskningsministerens 'modydelse' for indgåelse af udviklingskontrakter!

Mens alle disse spil foregår, er det ikke undsluppet vores opmærksomhed, at finansministeren på ny har bedt alle ministerier om at gennemføre to procents besparelser på budgetterne i finansloven for 2000 - fuldstændig som det skete sidste år, og som vi mærker konsekvenserne af i år. Vi vil derfor kraftigt advare undervisningsministeren mod at tage henstillingen i anvendelse på universitetsområdet. Vi skal gerne opregne en hel masse argumenter, hvis ministeren er interesseret i at høre dem ...

Værsgo: Et tilbud

Af LISE HÆKKERUP, forskningspolitisk
ordfører for Socialdemokratiet

Begrebet udviklingskontrakter er nyt i universitetsverdenen, og foreløbig har lyden af klapsalver derover været næppe hørbart og tommelfingrene nedadvendte. Man får næsten det indtryk, at forskningsministeren og andre politikere vil forskningen det dårligt. Men det er langt fra meningen, for universiteterne og samfundet skulle gerne få meget mere ud af kontrakterne end goodwill: et ord sagt af mig på en konference om udviklingskontrakter, som FORSKERforum har hæftet sig meget ved i forsidsartiklen i sidste nummer: "Værsgod: Goodwill".

Udviklingskontrakter går i al sin enkelthed ud på, at de enkelte universiteter vil blive tilbudt – for der er ingen tvang - en kontrakt. Den overordnede idé med disse kontrakter er, at de enkelte universiteter selv – med udgangspunkt i deres egne udviklingsplaner – skal pege på, hvilke mål de vil opfylde i løbet af en årrække. Men hvis universiteterne spørger: "Hvad får vi konkret, i kroner og øre, ud af at indgå en udviklingskontrakt?" er svaret: "Intet!". Udviklingskontrakterne er ikke en ny post på finansloven, men

en chance for universiteterne til at vise omverden, hvilke visioner og ideer universiteterne har for det næste århundrede. Det er en chance for at forbedre dialogen med det omkringliggende samfund og gøre sig mere synlig i samfundslivet. Dette burde være et incitament i sig selv. Et incitament til at opnå goodwill.

Kontrakterne skulle gerne afspejle det ambitionsniveau, de visioner og de mål, som det enkelte universitet vil møde det nye århundredes udfordringer med. Udviklingskontrakterne er udtænkt i tillid til, at universiteterne frit kan vokse inden for de ambitioner, det enkelte universitet har sat sig. Derfor er det også vigtigt at slå fast, at reformen hviler på et fundament af selvstyre.

Udviklingskontrakterne, som universiteterne indgår, bliver ikke ens. De bliver ikke en spændetrøje. Kontrakterne kommer til at afspejle, at universiteterne er forskellige og hver især har deres egen kultur, tradition, temperament og særpræg. Der vil både være mulighed for en revision af kontrakten ved udgangen af dens første år, og en justering vil også kunne finde sted i løbet af resten af kontraktperioden, hvis vilkår og muligheder ændrer sig. En udviklingskontrakt er ikke en kontrakt i juridisk forstand, og derfor er ordet udviklingskontrakt også noget misvisende, da 'kontrakten' snarere har karakter af visions- eller ambitionsmålsætninger.

Hvert år bidrager det danske samfund med 12 milliarder kroner til forskningen - 12 milliarder, som gerne i en eller anden form skulle komme tilbage til samfundet. Dermed har jeg ikke sagt, at den danske forskning skal styres politisk. Slet ikke. Det ville ingen være tjent med - og slet ikke forskningen. Men er det ikke meget rimeligt, at politikerne og offentligheden kan følge med i, hvad de 12 milliarder

forskningskroner, der årligt tildeles, bliver brugt til? Er det ikke meget rimeligt at forsøge at sikre åbenhed og fleksibilitet i et universitetssystem, der har været præget af en del lukkethed? Forskningen eksisterer på grund af og ikke på trods af samfundet. Det er samarbejdet mellem samfundet og forskningen, som vi søger at forbedre med udviklingskontrakterne.

Som det også fremgår af artiklen "Værsgo: Goodwill" bunder en del af modstanden mod udviklingskontrakterne i usikkerhed om universiteternes budget i den periode, kontrakterne løber. **Jeg vil gerne i Folkeetinget arbejde for, at der skal være budget-ro i den årrække, kontrakterne løber.** Det er kun rimeligt og nødvendigt at frede budgettet, hvis universiteterne skal kunne finde ro til at planlægge deres arbejde.

Universiteterne sidder i dag med en række problemer, som jeg mener, udviklingskontrakterne kunne være med til at løse. Kontrakterne kan hjælpe universiteterne til at sikre, at de aktivt arbejder for at løse problemer som f.eks. for få ansøgere til naturvidenskab, for få kvindelige forskere og for få yngre. Og hvad med undervisningen? Er den tilstrækkelig forskningsbaseret? Alle disse problemer vil f.eks. kunne indeholdes i en udviklingskontrakt.

Indgåelse af udviklingskontrakter er ingen tvang eller topstyring af universiteterne. Det er derimod en mulighed for universiteterne for i samarbejde med forskningsministeren at skabe en platform, der stimulerer til fornyelse, til stærkere samarbejde og til klarere prioriteringer på universiteterne. Udviklingskontrakterne skal således opfattes som en opfordring til samarbejde – ikke som en kastet handske!

Trange forhold

”Det er ikke så meget det, at man sidder tæt, for det har den fordel, at man kan tale direkte sammen. Det er langt værre for arbejdsforholdene, at der ingen plads er til instrumenter og forsøg ...”, siger lektor dr.scient. Berte Willumsen om sin arbejdsplads på Molekylær Cellebiologi, der har lokaler på 5. salen i Øster Farimagsgade 2a i København.

I lokalet er der fem personer, som har arbejdspladser. På foto’et ser man Willumsen anbringe ting i køleskabet, mens en kollega arbejder koncentreret lige ved siden af. Flaskerne til højre er forberedelser til at lave vækstmedier, vævsdyrkningsceller. ”Arbejdstilsynet har faktisk store problemer med at håndtere vores situation, for der mangler også muligheder for at fordybe sig i læsning. Ingen af os 5 har selvstændigt skrivebord. Hvis vi vil læse, så må det ske på biblioteket eller andre steder ...”

Lokalet blev ombygget fra gæsteforsker-boliger i 1984.

”Ork”, siger dekan Henrik Jeppesen. ”Fysisk set er der da lokaler i nr. 2d – i det forhenværende Polyteknisk Lærestalt – som er langt mere umoderne. Der sidder de ved laboratoriebord og i lokaler, som ser ud da vi gik i folkeskolen”, siger dekanen. ”Det er utroligt, at kommende bioteknologi-forskere – som jo er et af de erklærede frontområder i politikernes forskningsstrategier - skal uddannes i sådanne omgivelser”.

Han tilføjer, at det er besluttet, at der skal bygges et helt nyt hus: ”Og det er altså helt skævt, når nogle studenter foreslår, at nedskæringer på naturvidenskab skal håndteres ved at aflyse nyt byggeri til fordel for lønninger ...”